

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav primární a preprimární edukace

Vliv pohádky na dětskou psychiku

Bakalářská práce

Autor: Sabina Seidenglancová
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Vedoucí práce: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.

Hradec Králové

2016

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Sabina Seidenglancová
Osobní číslo: P12858
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Učitelství pro mateřské školy
Název tématu: Vliv pohádky na dětskou psychiku
Zadávající katedra: Ústav primární a preprimární edukace

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Bakalářská práce se zabývá úlohou pohádky v dětském životě a jejím působením na dětskou psychiku. Zaměřuje se především na význam pohádky u dítěte v předškolním věku, na charakteristiku jednotlivých typů pohádky a jejich využití k řešení problémů. Dále se snaží vymezit doporučení a pravidla pro tvorbu autorské pohádky. Cílem praktické části je deskriptivní průzkum možností využití pohádky v prostředí mateřské školy. Jako výzkumná metoda bude použit dotazník vlastní konstrukce.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Yveta Pohnětalová, Ph.D.
Ústav primární a preprimární edukace
Oponent bakalářské práce: Mgr. Iva Křoustková Moravcová, Ph.D.
Datum zadání bakalářské práce: 18. 2. 2014
Termín odevzdání bakalářské práce: 2. 5. 2016

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

PhDr. Pavel Zíkl, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucí bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 2. května 2016

.....

Anotace

SEIDENGLANCOVÁ, Sabina. *Vliv pohádky na dětskou psychiku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. 57 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá úlohou pohádky v dětském životě a jejím působením na dětskou psychiku. Zaměřuje se především na význam pohádky u dítěte v předškolním věku, na charakteristiku jednotlivých typů pohádky a jejich využití k řešení problémů. Dále se snaží vymezit doporučení a pravidla pro tvorbu autorské pohádky. Cílem praktické části je deskriptivní průzkum možností využití pohádky v prostředí mateřské školy. Jako výzkumná metoda bude použit dotazník vlastní konstrukce.

Klíčová slova: pohádka, řešení problémů, rozvoj dítěte

Annotation

SEIDENGLANCOVÁ, Sabina. *The influence of fairy tales on child's psyche*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2016. 57 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor's thesis deals with the function of fairy-tale in child's life and its influence on child's psychology. It mainly focuses on importance of fairy-tale for children in preschool age and characteristics of various types of therapeutical fairy-tales and usage of bibliotherapy to solve psychological problems. The thesis also tries to set recommendations and rules for creating a therapeutical fairy-tale. The goal of practical part of the theses is the descriptive research of possibilities of using therapeutical fairy-tale in nursery school environment. Customized questionnaire was used to gain required data.

Keywords: fairy tale, problem solving, child's evolution and growth

Obsah

Úvod	8
1 Osobnostně-sociální vývoj dítěte v předškolním období.....	9
1.1 Dítě v předškolním věku	9
1.2 Kognitivní a emocionální vývoj dítěte v předškolním věku	9
1.3 Kniha v životě předškolního dítěte.....	10
2 Vliv pohádky na dětskou psychiku	11
2.1 Vhodnost pohádky pro dětského posluchače	11
2.2 Jak vybírat vhodné pohádky.....	13
2.3 Jak může pohádka pomoci řešit problémy	14
3 Historie a vývoj pohádky, její druhy a znaky	16
3.1 Teorie vzniku pohádek	16
3.1.1 Teorie mytologická	16
3.1.2 Teorie antropologická	16
3.1.3 Teorie migrační	16
3.1.4 Teorie historicko-geografická	17
3.2 Pronikání lidové slovesnosti do literatury a k dětskému posluchači.....	17
3.2.1 Počátky pohádky	17
3.2.2 Vznik zájmu o pohádku	18
3.2.3 Nový přístup k pohádce	18
3.2.4 Pohádka jako literatura určená dětem	19
3.3 Druhy a znaky pohádky	20
3.3.1 Druhy lidové pohádky.....	20
3.3.2 Vývoj umělé pohádky	22
3.4 Terapeutická pohádka	23
3.4.1 Na co reaguje terapeutická pohádka.....	24
3.4.2 Proč úzkost škodí	24
3.4.3 Charakteristika terapeutické pohádky	25
4 Využití pohádky při práci s dětmi v mateřské škole	27
4.1 Výzkumné šetření	27
4.1.1 Metody výzkumu	27
4.1.2 Soubor respondentů.....	27
4.1.3 Interpretace dat.....	27
4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření	38
4.3 Diskuse.....	39

5	Možnosti dalšího využití pohádky v prostředí mateřské školy	41
5.1	Jaké pohádky vybírat pro všestranný rozvoj dítěte	42
5.1.1	Představivost a kreativní myšlení.....	42
5.1.2	Čtenářské dovednosti	43
5.1.3	Výchova a návyky.....	43
5.1.4	Klasická pohádka jako nástroj rozvoje dítěte.....	44
5.2	Inspirace terapeutickou pohádkou při řešení problémů vyplývajících z úzkosti	45
5.2.1	Strachy a fobie.....	45
5.2.2	Rodina, sourozenecké vztahy, ztráta blízkého	46
5.2.3	Šikana, rasismus.....	46
5.3	Jak s příběhy pracovat.....	46
5.4	Nároky na knihu.....	47
	Závěr	48
	Seznam použité literatury	50
	Seznam příloh.....	52

Úvod

Bakalářská práce se zabývá především možnostmi využití pohádky a jejího vlivu na dítě předškolního věku. Klade si za cíl zmapovat současné možnosti využití pohádky v mateřské škole, kde může na děti přirozeně působit. Dále se snaží prozkoumat možnosti využití pohádky při řešení problémů. Teoretická část popisuje psychický vývoj dítěte v předškolním věku, jeho potřebu pohádkových příběhů, a vliv pohádky na vývoj dítěte. Na kapitolu o vzniku a vývoji pohádek navazuje část, která vymezuje druhy a znaky pohádek. Zde jsou popsány znaky kouzelné pohádky, novelistické pohádky, pohádek o zvířatech, umělé pohádky a terapeutické pohádky.

Významnou část praktické části práce tvoří zhodnocení dotazníkového šetření, které mapuje současný stav práce s pohádkou, možnosti dalšího využití pohádky v prostředí mateřské školy, a dotýká se také tématu pohádkoterapie. Ta byla inspirací pro využití pohádky při řešení různých strachů, vztahů mezi blízkými a šikany. S těmito typy problémů se učitelé setkávají nejčastěji a mohou je v prostředí mateřské školy řešit.

Dále je v práci předložena vlastní pohádka, v níž byly použity prvky terapeutické pohádky.

Pohádka neodmyslitelně patří k dětskému věku, proto je potřeba vědět, jaké pohádky dětem předkládáme, a jaké jsou její možnosti. Pohádka může nejen potěšit, ale i pomoci.

1 Osobnostně-sociální vývoj dítěte v předškolním období

1.1 Dítě v předškolním věku

Předškolní období je bráno jako doba významných kvalitativních změn v oblasti myšlení a poznávacích a socializačních procesů. Z hlediska osobnostně-sociálního vývoje bývá čtyřleté dítě energické, má mnoho nápadů a snaží se je prosazovat. Je umíněné a zkouší hranice. Pokud narazí, bývá vzdorovité někdy až agresivní. Má potřebu se vymezit, zkouší své rodiče neustálými otázkami, povídáním a dohadováním. V tomto věku pracuje s představivostí, hraje hry, při kterých zapojuje fantazii, a často mívá smyšlené kamarády. Kamarádi všeobecně nabývají na důležitosti. Hraje si s ostatními dětmi, ale zároveň se ostatním dětem posmívá a vyřazuje je ze hry. Později, kolem pátého roku se dítě zklidní a lépe ovládá své emoce, není tak vzdorovité a lépe přijímá pravidla. Hezky si hraje s ostatními dětmi a projevuje vřelé a ochranné city k mladším dětem. Postupně se prodlužuje doba, po kterou dítě udrží pozornost. Fantazijní představy zůstávají dále v popředí. Věří různým pověrám, nadpřirozeným a magickým jevům. Dítě začíná rozumět pojmu smrt a obává se o život svých blízkých. Neztotožňuje se s morálními hodnotami, osobnost je stále velmi egocentrická. V zájmu uspokojení vlastních potřeb lže, bere si věci a podvádí. Chce se zalíbit dospělým, zajímá se o vše, co se kolem něj děje. I když stále potřebuje jistotu svého rodinného zázemí, začíná se odpoutávat od rodiny a rozšiřuje si okruh kamarádů. V období okolo šestého roku se dítě dostává do nových situací, musí se vypořádávat s neočekávanými okolnostmi a vyhodnocovat neznáme situace. Brzy ale pochopí, že svět kolem nich se řídí určitými pravidly a začínají si tyto pravidla zvnitřňovat (Vágnerová).

1.2 Kognitivní a emocionální vývoj dítěte v předškolním věku

Období od tří do šesti let věku dítěte je velice příznivé pro rozvoj různých stránek osobnosti dítěte. V tomto období je dítě velice dobře naladěno přijímat nové podněty. Probíhají procesy zrání a učení, které už se nikdy nebudou opakovat s takovou intenzitou a proto je musíme co možná nejlépe využít (Gillernová, 2010). Dítě vstupuje do světa různých mezilidských a společenských vztahů a stále častěji se dostává do interakce s novými dospělými i vrstevníky. Právě vstupem do mateřské školy se dítě do mnoha takovýchto společenských interakcí dostává. Dítě si postupně uvědomuje nové role, které má vůči ostatním dospělým a vrstevníkům a někdy může být přijímání těchto nových rolí pro dítě obtížné. Aby dítě úspěšně zvládlo vstup do

společnosti, musíme podporovat jeho duševní a citový vývoj. Děti v předškolním věku se stávají citlivější k prožívání svých úspěchů a neúspěchů, což má vliv na formování dětského obrazu sebe sama. V tomto období dochází také k rozvoji svědomí, což dítěti umožňuje přebírat a dodržovat vyžadované normy chování. Děti navazují kontakty s vrstevníky, což svědčí o jejich sociálním vývoji. Napodobování je pro děti přirozeností. Učení nápodobou je velice široké a děti od nás přejímají projevy citů, gestikulaci, mimiku, dikci a další projevy. Dítě u nás vidí, jak se chováme, když máme radost nebo zlost, a jak intenzivně své emoce projevujeme vzhledem k situaci. Důležitá je pro ně tedy přítomnost vzorů, od kterých se může učit, a my si vždy musíme uvědomit, jak zásadní je dávat dětem dobrý příklad. V předškolním věku už dítě dokáže mluvit o svých citech a prožitcích a rozmlouvání nad nimi je příznivé pro jejich sociální vývoj (Gillernová, 2010). Všechny tyto aspekty můžeme u dětí rozvíjet také vyprávěním pohádek. Ať už jde o sebepoznání, poznávání druhých nebo rozvoj komunikačních dovedností, můžeme je jemně rozvíjet právě při práci s pohádkou. Vhodnou prací s pohádkovým příběhem a povídáním si o situacích v pohádkách můžeme dětem ukazovat vzory, předkládat citové projevy i ukazovat možnost jejich regulace.

1.3 Kniha v životě předškolního dítěte

Právě v předškolním období je práce s pohádkou pro děti nejvhodnější. Myšlení je ovlivňováno emocemi, pracuje s fantazií a názornými představami, a tak je pohádka ideálním pomocníkem při objevování okolního světa. Příběhy a vyprávění jsou důležité po celou dobu předškolního vývojového období dítěte. Již tříleté dítě pozorně poslouchá pohádky, které dokáže se zaujetím komentovat. Poslouchá napínavé příběhy s různými tajenkami a hádankami. Při čtení z knížky sleduje text a prohlíží si obrázky, které popisuje a vysvětluje. Je důležité dítěti pravidelně a často předčítat. Dítě by mělo mít k dispozici knížky o zvířatech, rodinném a každodenním životě, říkadla, básničky a pohádky. V pozdějším věku může dítě začít navštěvovat knihovnu, vybírat si knihy podle vlastního zájmu. Práce s knihou se prohlubuje. Dítě může převyprávět příběh, doplňovat klíčová slova, popisovat dění na obrázku nebo hádat, jak bude příběh pokračovat.

2 Vliv pohádky na dětskou psychiku

2.1 Vhodnost pohádky pro dětského posluchače

Lidová slovesnost vznikající a tradující po staletí byla původně určena pro dospělé posluchače. V průběhu dějin se posunula do tvorby určené dětem. Dnes běžně využíváme pohádek k výchovnému působení na děti, ale i přesto pohádka prošla mnohými spory o její vhodnost pro děti. V naší historii proběhlo několik takzvaných „Bojů o pohádku“.

Poprvé se o tom, zda se mají pohádky předkládat dětem, uvažovalo na počátku 20. století. Jednou z nejvýraznějších osobností zamýšlejících se nad vhodností pohádky, byl Jaroslav Petrbok. Ten své názory shrnul v časopisu Úhor již v roce 1913. Nejvíce se zabýval neaktuálností pohádkové látky v kontextu se skutečným životem. Podle něj je pro dítě neaktuální to, co si nemůže ověřit v reálném životě, kde se nesetká s princem, princeznami, čarodějí a ježibabami. Další velká kritika pohádek je mířena na jejich ukrutnost. Odpůrci pohádek se často shodují v nevhodnosti zabíjení, mučení a krutosti, které se v pohádkách vyskytují (Červenka, 1960).

Tyto úvahy se ale ve velké míře setkaly spíše s nesouhlasem než s podporou. Mnoho odborníků a spisovatelů se postavilo na stranu obhajoby pohádky. K. V. Prokop si neumí představit jiné umění vhodnější pro děti a A. Jíl vidí nespornou výhodu v jasném předkládání etických hodnot. V průběhu 20. století se ještě několikrát zvedly hlasy proti pohádce. Velkým kritikem pohádky byl i Julius Fučík, proti němu se ale zvedla celá řada českých autorů bránících pohádku pro její nesporné výchovné účinky.

Na myšlenkách, které byly předneseny během sporů o pohádku, můžeme vyzdvihnout nejdiskutovanější rysy pohádek.

Velkou kritiku pohádky sklízely za svou ukrutnost a nereálnost, která je přežitkem z časů, kdy si prostý lid pomocí fantazie vykládal svět. Podle kritiků pohádka v dětech vyvolává strach, jsou svědky velkých ukrutností a nadpřirozených jevů. Již Marie Benová ve svém článku K psychologii pohádky vysvětluje, že: „*Pro dítě, které nemá dostatek zkušeností ani konkrétní představu o procesu zažívání, neznamená představa býti sněden vlkem nic tak strašného, spíše dobrodružného, ostatně dobý konec je zaručen.*“ (Benová, 1960 s. 230). Dítě má jen velmi malé zkušenosti. Teprve reálná zkušenost děsí, nikoliv pohádka. Děti 5-6ti leté rozlišují skutečnost od

smyšleného příběhu. Nebojí se nadpřirozených jevů nebo ukrutností, protože ve skutečném životě s nimi nemají zkušenosti. Právě nerealistická podoba pohádek ukazuje, že nechce zobrazovat život a svět, ale má působit na vnitřní pochody jednotlivce (Bettelheim, 2000).

Dětské vnímání je jiné v porovnání s vnímáním dospělého člověka. Předškolní dítě vnímá, myslí a prožívá mnohem citověji než dospělý člověk. Dalo by se říci, že obraz světa jak je popisován v pohádkách, je světu jak ho vnímá dítě velice blízký. Jsou si blízké především v názornosti a konkrétnosti. Časové i místní určení pohádky je nekonkrétní (za devatero řekami, kdysi dávno). Dítě také ještě nerozeznává konkrétní čas a místo a jednotlivá časová určení se učí rozeznávat až později. (Benová, 1960) Bruno Bettelheim také poukazuje na to, jak odlišně vnímá dítě čas. Například čas, kdy je dítě odloučeno od matky bere jako věčnost a je velmi rozrušené, i když mu krátkou dobu nepřítomnosti matky vysvětlujeme velmi objektivně. Pohádková nadsázka je tedy pro děti věrohodnější, než skutečnost (Bettelheim, 2000).

Pohádkám bylo rovněž vytýkáno, že nemají žádnou výchovnou hodnotu. Příběhy v nich předkládané nejsou pro dětského čtenáře aktuální, protože se v nich vyskytují neexistující bytosti. Kde jinde ale tak pravidelně vítězí dobro nad zlem, každý dobrý skutek je odměněn a zlý potrestán? Výchovný vliv pohádky je tedy nezpochybnitelný.

Další výtkou je jednoduchost až stereotypnost pohádky. To má ale svůj důvod. „*Pohádka svou jednoduchou fabulí, jasnou polarizací dobra a zla, pochopitelnými zápletkami a krásou jazyka předvádí chaotický a nesrozumitelný svět před vyvíjející se dětskou duší ve srozumitelných obrazech.*“ (Černoušek, 1990, s. 9). Právě díky této jednoduchosti je ale pohádka dítěti přístupná a otvírá mu cestu porozumění. Postavy v pohádkách nemívají podrobně popsany charakter, jen hlavní znaky bez bližších podrobností. Dítěti je tímto umožněno sžít se pevně s hrdinou pohádky a převzít tak jeho pohled na skutečnost. Toto zjednodušení se neprojevuje jen v charakteru postav, ale i v ději a prostředí pohádky. Tato stereotypnost a opakování (třeba za pomoci magických čísel) pomáhá dítěti udržet děj v paměti. Vlastnosti hrdinů nejsou v pohádce popsány, ale jejich charakter je určován jejich činy, a děti tak mohou jasně rozlišovat dobro od zla (Červenka, 1960). Děti v předškolním věku opět nejsou schopny chápat složitost lidského charakteru, neumí přijmout špatné i

dobré vlastnosti téže osoby. Aby se dítě později naučilo diferenciaci, musí je nejdříve dostat v jednoduché, nesmíšené formě (Benová, 1960). Čím je dobrá postava jednodušší a přímočařejší, tím je pro dítě jednodušší se s ní ztotožnit. Racionalitu svého rozhodnutí si ale zatím neuvědomuje. Hrdina je mu prostě sympatický právě pro silný obraz jeho charakteru, chce se mu jednoduše podobat (Bettelheim, 2000).

Učit děti lásce, dobru, ušlechtilosti a přátelství nejde pomocí vykládání abstraktních pojmů, kterým děti nerozumí. Tyto pojmy musí být demonstrovány jasnými a konkrétními činy ve zřetelně čitelných postavách, které v sobě snoubí množství dobrých vlastností. Jedině tak bude pro dítě čitelná. Právě pohádka je bezednou studnicí takto ideálně předkládaných pojmů, na kterých můžeme dítě učit.

Dalším nesporným faktem, který obhazuje pohádku, je její vliv na rozvoj fantazie. Pohádka podněcuje dětskou zvědavost, rozvíjí představivost, a tím i inteligenci. Pohádka je potravou pro dětskou duši, která prahne po optimistickém pohledu na svět a lidské vztahy. Rozvíjení fantazie je pro psychický vývoj dítěte stejně tak důležité jako rozvoj dovedností, rodné řeči nebo matematických a logických operací (Černoušek, 1990). Streit dále doplňuje: „ *Dítě, které má nouzi o pohádky, bude „příliš brzo staré“ a vydáno na pospas vnější realitě. Jeho duševní život a fantazie nebudou mít živnou půdu pro harmonické a radostné bytí jako mají děti, které ve vhodný čas vdechovaly okouzlení z pohádek*“ (Streit, 2013, s. 27).

2.2 Jak vybírat vhodné pohádky

Při posлуování pohádky bývají děti často velmi zaujaté a vtažené do děje. Často vnímají události v pohádce velice emotivně. I v tomto případě ale dokáží oddělit pohádkový svět od reality a mohou vychutnávat jakákoliv dobrodružství a nebezpečí bez hrozby nebezpečí skutečného. Může se ale stát, že dítě ztrácí kontakt s realitou natolik, že se nechá přemoci strachem, který prožívá velmi reálně. Když pohádka skončí, dítě se poměrně rychle vrací zpět do skutečnosti (Benová, 1960).

Při posuzování vhodnosti pohádkových textů pro děti, nesmíme opomenout, pro jak staré dítě pohádku vybíráme. Bereme ohled nejen na jazykovou, ale i výchovnou, estetickou a uměleckou stránku. Opravdu existují pohádky, které se mírou krutosti v nich obsažené, stávají pro děti nevhodné. K těmto textům musíme přistupovat pedagogicky a hodnotit jejich ideu a námět. Zřetel při výběru pohádky musíme brát také na dětského posluchače. Individuálně se můžeme setkat s mimořádně vyvinutou

představivosti nebo výraznou přecitlivělostí na násilí v pohádce. Nutnost podrobit pohádku kritickému výběru je tedy zřejmá (Červenka, 1960). Dětská mysl lpí na obrazech a to, co malé dítě vidí, chce napodobit. Proto musí odpovědný vychovatel odmítnout všechny drsné karikatury, které se objevují v některých komiksech a hlavně v televizních pohádkách pro děti a nabízet dětem klid, dobrosrdečnost, jemný fantazijní svět skřítků, víl a trpaslíků a nenechat dětskou obrazotvornost bičovat neumělým chaosem televizních pořadů (Streit, 1992).

2.3 Jak může pohádka pomoci řešit problémy

Předškolní děti se dostávají do situací, které musí být schopny řešit. To, jak se naučí přistupovat k problémům v dětství, může určit, jak se budou vyrovnávat s problémy v dospělosti. Pohádka sice nepodává recept, jak problém vyřešit, ale formuje v dětech postoje, které mohou uplatnit v různých životních situacích. Pohádka dává dítěti možnost postavit se k problému buď aktivně, nebo pasivně. (Černoušek, 1990)

Michal Černoušek ve své knize Děti a svět pohádek vidí několik způsobů, jak pohádkoví hrdinové přistupují k řešení problémů. Ve velké většině případů hrdina vyřeší svůj problém tvořivě, pomocí dobrého nápadu, díky kterému si i v nejnepříznivějších situacích ví rady (návrh Jeníčka a Mařenky, aby jim ježibaba ukázala správné sezení na lopatě).

Opačným způsobem je vyřešení nepříznivé situace pomocí zázračné síly nebo magie. Mohlo by se zdát, že v těchto situacích ztrácí pohádka svůj výchovný efekt, protože hrdina neřeší své problémy aktivně, nýbrž jeho práci za něj vykoná někdo jiný. Magie a nadpřirozeno ale přicházejí na pomoc jen díky hrdinově mravnímu a etickému jednání jako odměna za jeho laskavost, dobrotu, pracovitost a čestnost.

Dalším způsobem, jakým může hrdina vyřešit problém je zodpovězení hádanky. Děti se prostřednictvím hádanek učí metafoře a symbolice a dostávají tak základy analogického myšlení.

V dalších pohádkách je kladen důraz na rozvíjení a osvojení paměťových funkcí. Existuje množství pohádek, ve kterých se hrdina dostane do ošemetné situace, protože zapomene kouzelnou formulku nebo nedbá varování.

Například Jakob Streit ve své knize (Streit, 2013) předkládá preventivní nebo také nápravnou pohádku. Děti tedy můžeme nejen pomoci s problémem, který už řeší, ale také pomocí pohádky aktivně předcházet tomu, aby se do svízelných situací vůbec dostalo.

Pro děti jsou tyto drobné ukázky praktických situací velice důležité. Dokáží totiž rozpoznat smysl pohádkového sdělení a vybrat si to důležité pro svůj vlastní život. Poznatky z pohádky umí porovnat s vlastním, reálným životem a ztotožnit se s nimi. Rozvoj tvořivosti a fantazie je pro pozdější život jedince velmi zásadní a na pohádkách se děti učí, jak dostávat nápady, jak ke světu přistupovat tvořivě a s otevřenou myslí (Černoušek, 1990).

3 Historie a vývoj pohádky, její druhy a znaky

Pojem pohádka označuje literární texty, které vznikaly na základě vyprávění tradovaného mezi lidmi. Zahrnují rozličné bájně, mytologické, nadpřirozené a fantazijní představy. Zaznamenávají v sobě nadčasové životní pravdy, touhu po naplnění dobra a boj hrdinů proti zlu. Pohádky byly sbírány a zaznamenávány mnoha sběrateli přičemž původní autor zůstává anonymní. Na druhé straně stojí pohádky, které autor značně pozměnil a původním materiálem se pouze inspiroval. Rozdělujeme tak pohádky lidové a autorské.

Lidová pohádka je epický prozaický žánr ústní lidové slovesnosti, ústní tradování zapříčinilo řadu obměn a neustálé obohacování příběhu. Lidová pohádka má několik znaků. Takzvané kouzelné pohádky se vyznačují zázračným obsahem, nadpřirozeným místem, snovými představami a přáními člověka. Děj se odehrává mimo náš čas, postavy představují jednotlivé charaktery vycházející z dávných archetypů. (Čeňková, 2006)

3.1 Teorie vzniku pohádek

3.1.1 Teorie mytologická

Zastánci mytologické teorie byli na počátku 19. století přesvědčeni, že pohádka je pozůstatek indoevropských bájí a mýtů, který v sobě zachovává zbytky víry nejstarších kultur. Své poznatky z oblasti německé mytologie sepsal Jacob Grimm v příručce *Deutsche Mythologie*. Bratři Grimmové se tak stali zakladateli mytologické teorie a položili základy pohádkoslovnému bádání (Sirovátka, 1998).

3.1.2 Teorie antropologická

Podle této teorie pohádka čerpala náměty z náboženských rituálů, animistických kultů, pohanských rituálů a rituálů uctívání předků. Tato teorie čerpá z poznatků studia primitivních kultur (Čeňková, 2006).

3.1.3 Teorie migrační

Pohádky podle této teorie putují od národa k národu, přičemž každé prostředí pohádku specificky formuje a utváří. Představitelem této teorie byl Theodor Benfley, který jako místo vzniku pohádky určil buddhistickou Indii.

3.1.4 Teorie historicko-geografická

Tato teorie navazuje na teorii migrační od přelomu 19. a 20. století. Původní oblastí vzniku pohádek není jen Indie, ale i další oblasti jako například arabské národy, oblasti obývané Kelty nebo Egypt. Pohádka podle této teorie tedy nevznikla na jednom místě, ale na několika místech, kde panovali přibližně stejné životní a kulturní podmínky. Součástí je i zájem o vypátrání původu pohádky a jakým směrem a prostředky se šířila (Čeňková, 2006).

3.2 Pronikání lidové slovesnosti do literatury a k dětskému posluchači

Původ pohádky nalézáme v lidové slovesnosti. V slovesné kultuře každého národa se střetávají dva proudy. Prvním je ústně tradovaná lidová slovesnost a druhým písemně zaznamenaná literatura, písemnictví. Zatímco lidová slovesnost se šířila na vesnicích v nižších lidových vrstvách, literatura se udržovala mezi měšťanstvem, šlechtou a duchovenstvem. Od 19. století je vzdělání přístupnější širším vrstvám veřejnosti a dochází k prudkému šíření knih, takže literatura přebírá vedoucí funkci nad lidovou slovesností. Folklorní žánry začínají mizet z lidového podání a hlavním kulturním prostředkem se stala literatura (Sirovátka, 1998).

3.2.1 Počátky pohádky

I když byla lidová slovesnost na našem území chápána jako okrajový proud oficiální kultury, už kronikáři v 11. a 12. století čerpali při své práci z lidové slovesnosti. Postupně se rozrůstala kronikářská tradice, ve které se zaznamenávaly příběhy, lidové báje a pověsti. V tomto období nacházíme již první záznamy o lidové pohádce. Ve 14. století zaznamenal Bartoloměj z Chlumce několik přísloví, hádanek i regestů pohádek, mezi nimiž byla i pohádka O dvanácti měsíčkách, která se považuje za jedinou původem českou pohádku.

Záznamy pohádek, přísloví, říkanek, pranostik a různých bájných příběhů prostupují písemnictvím a literaturou po celý středověk. Můžeme se s nimi setkat v různých sbornících, rukopisech, exemplech nebo knížkách lidového čtení. Můžeme říci, že pohádky a pověsti působí na vývoj literatury od samého vzniku písemnictví (Sirovátka, 1998). Nejnovější výzkumy dokonce ukazují, že pohádka je starší, než se doposud myslelo. Kulturní antropolog, doktor Jamie Tehrani, sesbíral 35 různých verzí pohádky o Červené Karkulce z rozličných koutů světa. Sestavil strom života,

kde jsou pohádky vzájemně propojeny tak, aby odkazovaly na společné předky a zjistil, že varianty odkazující na stejného předka se mohou datovat i 2600 let zpět (Gray, 2009).

3.2.2 Vznik zájmu o pohádku

Celosvětový zlom ve vnímání pohádky nastal v 19. století, kdy z knih určených dětem ustupuje didaktika a realismus a začíná dominovat fantazie a zábava. Začaly vznikat pohádky bratří Grimmů, Hanse Christiana Andersena nebo Lewise Carrola, které mohou být označovány jako začátek „zlatého věku“ pohádek (Grenby). Na počátku 19. století začíná stoupat zájem o pohádku, která se stává součástí prózy a dostává se do oficiálního kulturního proudu. Ve 40. a 50. letech vznikají sbírky pohádek a pověstí, sběrateli a tvůrci pohádek jsou na našem území hlavně Božena Němcová, Karel Jaromír Erben a Beneš Metod Kulda. Na našem území se však pohádka nevyvíjela samostatně, ale byla ovlivněna pohádkami vyskytujícími se u ostatních evropských národů. Stejně motivy jednotlivých pohádek se vyskytují například v Rusku, Maďarsku, nebo Německu. Pohádky vykazují nadnárodní rysy nejen v námětech, ale i charakteru postav nebo v prostředcích pohádkového stylu. Nejprve docházelo ke společnému zaznamenávání pohádek a pověstí. Až koncem 19. století se začala pohádka oddělovat od pověstí.

K zaznamenávání lidové pohádky docházelo rozdílnými způsoby. Do poloviny 19. století nešlo autorům jen o věrné zachycení lidové pohádky, ale i o umělecké ztvárnění látky. V tomto literárním smyslu tvořili právě Erben, Němcová, Borovský nebo Čelakovský. Hovoříme zde o umělecké adaptaci lidové pohádky.

Jinak přistupoval ke zpracování lidových pohádek sběratel Beneš Metod Kulda, který společně s Němcovou a Erbenem stál v čele pohádkářů poloviny 19. století. Ten se pokusil o věrné písemné zachycení lidové pohádky bez úprav a změn a o zaznamenání pohádky tak, jak mu ji vyprávěli lidoví pohádkáři. Jistým způsobem do látky ale přece zasahoval. Upravoval veškerý materiál obsahující obscenní, hrubé, násilné nebo drsné prvky a odstranil dialekt (Sirovátka, 1998).

3.2.3 Nový přístup k pohádce

Na začátku 20. století se začaly rozvíjet nové teorie o vzniku pohádky (migrační teorie a historicko-geografická teorie). Vznikají také nové metody sběru pohádky. Začíná se oddělovat vědecký zájem o sběr lidových látek od literárního

zpracování. Vědeckým sběratelem folkloru a zároveň literárním tvůrcem knížek pro děti byli například V. Tille, J. Š. Kubín a J. Jech. Nositelem nové metody pro sběr folklóru se stal akademický spolek Slavia a jeho komise pro sbírání národních pohádek, písní, her a obyčejů se stal akademický spolek Slavia a jeho komise pro sbírání národních pohádek, písní, her a obyčejů. V čele spolku stál Jan Gebauer a jeho žák V. Tille, kteří se zasadili o vědecký zápis pohádek na světové úrovni. Hojně vycházely sbírky určené dětským čtenářům obsahující vlastní pojetí autora a umělecký ráz. Takové psali například J. Š. Baar, V. Procházková, J. F. Hruška nebo J. Kobzán (Sirovátka, 1998).

Po druhé světové válce přešlo pohádkové bádání pod Akademií věd, muzea a vysokoškolská pracoviště. O rozvoj sběru se zasadili také některé edice a časopisy, které přinášely zápisy lidových pohádek a stoupal tak počet přesně a věrně zapsaných pohádek a pověstí. Uskutečňuje se mnoho výzkumů v různých lokalitách a dochází k zápisům látek například z Kladska, Slovácka nebo Ostravska (Sirovátka, 1998).

Pro vznik literární adaptace je sběr folklóru nesmírně důležitý. Autor vychází z několika variant pohádek nebo pověstí. Je pro jeho práci tedy nezbytně důležitá kvalita jednotlivých variant pohádek a pestrost folklorních pramenů. Autor tak může zvolit „optimální variantu“, která odpovídá jeho literárnímu záměru. Mohli tak vzniknout adaptace lidové pohádky J. Wericha, F. Lazeckého nebo F. Hrubína.

3.2.4 Pohádka jako literatura určená dětem

V polovině 19. století už si čtenáři mohli vybírat z nepřeberného množství literárních žánrů. K dostání byly povídky a romány domácích i zahraničních autorů, a tak pohádky pozvolna přešly do dětské četby. Nasvědčuje tomu i produkce pohádek a pověstí určených výslovně dětem.

Od 20. století vzniká moderní umělá, autorská pohádka, která si rychle získává čtenáře. Děti se zde setkávají s dětskými hrdiny, současnými problémy a pocity, se kterými se mohou ztotožnit, odehrávajícími se v současnosti. Dochází ke značnému odklonu od tradičních pohádek, do popředí se dostává žertovná pohádka s prvky humoru.

Ve vývoji umělé pohádky dochází také k odklonu od tradičních pohádek a pohádky jsou často koncipovány jako příběhy ze života obohacené o kouzelné prvky.

3.3 Druhy a znaky pohádky

Nejobsáhlejší skupinou pohádek jsou pohádky kouzelné nebo fantastické. Základní a podstatné znaky pohádek jsou společné pro mnoho národů ve všech zemích světa. Motivy jednotlivých pohádek se opakují a liší se jen v drobných detailech. Lidová pohádka je společný fenomén mnoha především evropských národů. Společné znaky s českými pohádkami mají především západoslovanské národy. Společné znaky vykazují německé pohádky s pohádkami tradovanými hlavně na území Čech. Zde se kryjí jak některé látky, tak i vypravěčský styl (Sirovátka, 1998).

3.3.1 Druhy lidové pohádky

Kouzelná pohádka

Mezi základní znak kouzelné pohádky patří boj dobra proti zlu. Příběh stojí na etickém základu odsouzení a odmítání násilí, závistivosti, podlosti, lži, lenosti, lakotě, zradě a vyzdvihnutí laskavosti, dobroty, lásky, přátelství, píle, odvahy a věrnosti. Tyto vlastnosti nesou hlavní hrdinové nebo hrdinky, kteří zpravidla pocházejí z nižšího společenského prostředí nebo jsou nějakým způsobem omezováni nebo odstrkovaní (nejmladší třetí princ, zakletá princezna). Hlavní hrdinové zde prokazují svou hodnotu morálně hodnotnými činy, které vedou k dosažení úspěchu. Každá pohádka končí šťastně a dodává nám tak optimismus a víru v dobro. Pohádka tak neukazuje jaký je svět a lidé v něm, ale jaký by měl být. Pohádka tak podává etický vzor, který lidstvo přijímá (Sirovátka, 1998).

Dalším znakem pohádky je striktní rozdělení postav na kladné a záporné. Zatímco kladný hrdina musí být silný, statečný, věrný a chytrý, jejich protivníci bývají zlí, sobečtí a klamaví. O charakteru pohádkových postav se dozvídáme z jejich činů. Postavy se příliš neprojevují slovně, nerozmlouvají o svých pocitech a neřeční, nýbrž jednájí (Sirovátka, 1998)

Pohádky mají vzletný vypravěčský styl, který se projevuje především na úvodních a závěrečných pohádkových formulích. Vstupní formule nemá jen funkci ozdobnou, ale i signální. Formule upozorňuje na začátek pohádky a jasně odděluje fantazijní svět od toho reálného (Sirovátka, 1998).

Větší pestrost je u pohádkových závěrů. Poukazují na šťastný konec pohádky a stejně jako úvodní formule signalizují, že přecházíme z fikce do reality.

Dalším neopomenutelným znakem pohádky je výskyt magických čísel. Nejpoužívanější je číslo tři a jeho násobky (tři zlaté vlasy, za devatero horami). Hojně se užívá také čísla sedm nebo třináct.

J. V. Propp ve své knize popisuje také různé funkce osob jednajících v pohádkách. Přišel na to, že jednotlivé činnosti jsou připisovány různým postavám, činnost sama o sobě ale zůstává stejná. Existuje tedy konečný počet funkcí vlastních kouzelným pohádkám (Propp, 1999).

Pohádky novelistické nebo realistické

Novelistické pohádky se vyznačují svým realistickým základem odkazujícím na reálné životní situace. Příběhy se odehrávají ve městech nebo na vesnicích, hrdiny byly postavy známé z každodenního života (sedláci, řemeslníci, obchodníci, doktoři, šlechta) a kouzla a nadpřirozené bytosti netvoří základ pohádky. Novelistická pohádka vypráví příběh postavený na realistických základech, ale přidává fantastické prvky.

Mezi hlavní znaky novelistické pohádky patří to, že příběhy jsou žertovné plné napětí, dobrodružství a zvratů. Zápletka má obyčejné řešení inspirované životní moudrostí, kouzla a čary nehrají hlavní roli. Hrdina vítězí svým důvtipem a duchaplností, prokazuje svou morální hodnotu, díky které získává navrch nad těmi, kteří sociálně sice stojí nad ním, morálně však nikoliv (bohatý pán, sebestředný hrabě). Novelistické pohádky mají tedy zpravidla sociální vyznění (Sirovátka, 1998).

Většina znaků užívaných v kouzelné pohádce se v realistické pohádce nevyskytuje. Nenajdeme zde úvodní ani závěrečné formule nebo magická čísla. Stavba je jednodušší, protože se v novelistické pohádce nevyskytuje mnoho postav. Některé novelistické pohádky jsou vystavěny jako sled jednotlivých epizod, které se na sebe „nabalují“ během putování hrdiny. Realistické pohádky také nejsou vyprávěny tak zdobným stylem, ale spíše hovorovým jazykem. Novelistická pohádka se rozvětňuje do několika podskupin, jejichž největší část tvoří takzvané žertovné a satirické příhody. Právě žertovné a satirické pohádky se do dnešních dob nejvíce udržely, na rozdíl od kouzelných, legendárních nebo zvířecích pohádek, které se dochovaly jen ve zbytcích (Sirovátka, 1998).

Pohádky o zvířatech

Příběhy, ve kterých jsou hlavními hrdiny zvířata, se liší od bajek především svou humorností, snahou pobavit a nápaditým příběhem se zajímavou zápletkou, zatímco bajka směřuje od začátku k mravnímu poučení, kde jsou zvířata nápadně podobná lidem a lidskému chování. Pohádek o zvířatech není mnoho, známé jsou příběhy o putujících zvířátkách, kohoutkovi a slepičce nebo mazané lišce a jiné. Ve zvířecích pohádkách se objevují i lidé, kteří ale tvoří jen vedlejší charaktery (Sirovátka, 1998).

Okrajové druhy lidových pohádek: didaktické pohádky a žertovné nebo lhářské pohádky

3.3.2 Vývoj umělé pohádky

Autorská pohádka se v některých případech od autorské adaptace lidové pohádky odlišuje velice složitě. Hlavním rozdílem je, že autor adaptace vychází z tradičních lidových pramenů, které různě přetváří, obměňuje, rozšiřuje nebo cenzuruje, ale jádro příběhu vychází z folklorní předlohy. V rozlišování autorské pohádky od adaptace nám pomůže samotný vývoj pohádky. V období romantismu, kdy všeobecně vzrostl zájem o lidovou tvořivost a pohádku, vznikla také umělá autorská pohádka. Náměty autoři opět hledali v lidové pohádce, kterou zbavily některých znaků jako vstupních a výstupních fabulí, magických čísel nebo nadpřirozených bytostí a snaží se vyjádřit osobní pocity a myšlenky a vykreslit charakter postav (Dejmalová, 2006).

Silný autorský prvek je znám již v dílech autorů píšicích pohádky na přelomu 17. a 18. století. Patří mezi ně Charles Perrault (Pohádky matky Husy) nebo Jeanne-Marie Leprince de Beaumont (Kráska a zvíře).

Autorská pohádka jako žánr se plně rozvíjela od počátku 19. století, pojila se se vznikem romantismu a řada romantických prvků také pronikla do pohádky (exotické pozadí příběhu, tragický konec), autoři promítali do tvorby aktuální problémy 19. století – vlastenectví, sociální problémy. Opravdovými tvůrci autorské pohádky jsou až Wilhelm Hauff a především Hans Christian Andersen, který čerpal náměty ke své tvorbě z vlastní zkušenosti a byl velice ovlivněn sociálním a společenským prostředím své doby. Dalšími světovými autory pohádek jsou Alan Alexander Milne, Lewis Carroll, Carlo Collodi (Dejmalová, 2006).

Ve 20. století začíná autorská pohádka ztrácet některé moralistické rysy a více se orientuje na problémy prostředí té doby a docházelo k mísení pohádkových motivů s těmi reálnými. Významnou tvůrkyní autorské pohádky byla Astrid Lindgren, která reálný život malé holčičky obohatila o mimořádné vlastnosti (Dejmalová, 2006).

V českém prostředí byla první představitelkou autorské pohádky Eliška Krásnohorská, která vytvářela příběhy inspirované reálným životem a předměty denní potřeby. Specifičtí jsou také Broučci evangelického faráře Jana Karafiáta, který prostřednictvím příběhů všedních dní předává křesťanské hodnoty a ideály. V první polovině 20. století se rozvíjí hned několik typů autorské pohádky. Pohádka se sociálními motivy, zvířecí pohádka nebo delší pohádkové příběhy a seriály. Mezi tvůrce moderní autorské pohádky patřili Jiří Mahen, bratři Čapkové, Josef Lada (tvořící takzvané pohádky naruby, kde klasické náměty převracel a vytvářel tak napětí) nebo Ondřej Sekora. Nápaditý postup nacházíme v pohádkách Jana Wericha, který se netajil inspirací ve folklorní tvorbě. V druhé polovině 20. století narůstá počet autorů moderních pohádek. Vznikají díla Václava Čtvrťka, Miloše Macourka nebo Eduarda Petišky, kteří tvořili příběhy z reálného života obohacené o magické prvky (Dejmalová, 2006).

3.4 Terapeutická pohádka

Charakteristika kouzelných a lidových pohádek byla uvedena v předchozí kapitole. Na vlastnosti a rysy kouzelných pohádek navazuje i terapeutická pohádka. Marie Molická vychází ve svých terapeutických pohádkách právě z principů, které jsou vlastní všem pohádkám; fiktivnost příběhu a magická skutečnost jak ji vnímá dítě (Molická, 2007). V terapeutické pohádce je využíváno stejných pravidel jako v pohádkách kouzelných vycházejících z lidové tradice. Dobro vždy vítězí, hrdinu čeká šťastný konec, dítě se dokáže s aktivním hrdinou snadno sžít, kouzelné vyřešení problému díky aktivnímu přístupu hlavního hrdiny. To vše jsou rysy, se kterými se pracuje i v terapeutické pohádce. Už v lidových pohádkách se skrývá potenciál k řešení problémů. Hrdina postupuje k vytyčenému cíli a svými rozhodnutími nám předkládá postupy, ze kterých si dítě bere příklad. Často se musí vypořádat s hrozivými situacemi, strachem nebo počátečním neúspěchem. Dítě tak získává naději, že může vyřešit i vlastní problémy.

Na schopnosti hrdinů pozitivně vyřešit i nejsvízelnější situace staví právě terapeutická pohádka. Ta má za cíl ještě více než kouzelná pohádka, pomoci dítěti s řešením jeho problému.

3.4.1 Na co reaguje terapeutická pohádka

Dítě je vystavováno obtížným životním situacím stejně jako dospělý člověk. Když se člověk vrací do svých vzpomínek na dětství, určitě si vybavuje silně emotivní zkušenosti, které nemusely být vždy jen příjemné. Dítě se dostává do situací, na které musí dle svých možností reagovat. Často jsou to situace pro něj velmi bolestné, nepříjemné a dítě prožívá velkou úzkost.

Právě úzkost je jev, který si terapeutická pohádka klade za cíl řešit nebo mu předcházet. Podle Molické (Molická, 2007) rozlišujeme dva typy úzkosti, kterou děti během svého vývoje mohou prožívat. Prvním typem je **Reaktivní úzkost**, kterou dítě trpí, pokud si vybaví strach, který prožilo v minulosti. Tato úzkost je spjata právě se situacemi prožitými v minulosti. V pozdějším vývojovém období se objevuje **Fantazijní úzkost**. Rychle rozvíjející se dětská představivost napomáhá vytváření vlastních úzkostných představ. Svědčí to o rozvíjející se inteligenci, která dítěti umožňuje vytvořit si v představách rozličná strašidla a nestvůry.

Úzkost ale vyvolávají i další životní nástrahy, kterým mohou být děti vystavovány. Velký vliv na rozvoj úzkosti mají neuspokojené fyzické nebo psychické potřeby. Ty vyvolávají negativní pocity a obava, že k tomuto nedostatku dojde opakovaně, může vést až k vzniku úzkosti.

Molická (Molická, 2007) také zmiňuje druh úzkosti, která z vývojového hlediska nastupuje nejpozději. Jde o úzkost vyvolanou z pocitu nespokojenosti z obrazu vlastní osoby. Vzniká nejčastěji mezi šestým a dvanáctým rokem věku dítěte, kdy je dítě silně ovlivňováno hodnocením a postoji ostatních vůči své osobě.

3.4.2 Proč úzkost škodí

„Úzkost může hrát pozitivní roli tehdy, pokud dítě mobilizuje k nějakému úsilí a vede ho k překonávání obtíží. Pokud jedinec vyjde z takové zkoušky vítězně, posílí to jeho víru ve vlastní síly a možnosti“ (Molická, 2007, s. 12). Patologickou se stává pouze tehdy, kdy formuje osobnost dítěte a úzkostlivost se tak stává dominantním prvkem osobnosti. Pokud je prožívána obzvláště intenzivně, je provázena výraznými somatickými projevy nebo dítěti nedovoluje soustředit pozornost na určité činnosti.

Intenzivně prožívaná úzkost tedy deformuje osobnost dítěte. To má dvě řešení, jak se s úzkostí vyrovnat. Pokud dítě trpí nedostatkem lásky a bezpečí, upíná se k útěku do vysněného světa. Pokud jde o úzkost spojenou s vytvářením fantazijních představ, pomáhá racionalizace situace (Molická, 2007).

Pohádka má v životě dítěte nezastupitelné místo. Prostřednictvím pohádky dítě poznává svět, lidský charakter, smysl existence. Dítěti je předkládána morálka a způsoby chování, které jsou od něj posléze očekávány. Díky úkolům a nástrahám, které bývají v pohádkách překonávány, se děti učí, že mají moc měnit skutečnost. Pohádka má jedinečnou schopnost snižovat hladinu úzkosti. Dítě se rádo bojí, ale jen v případech, kdy si je jisto dobrým koncem pohádky. Dítě ví, že jemu ani hrdinovi žádné reálné nebezpečí nehrozí, ale možnost spoluprožívat s hrdinou nebezpečné situace snižuje hladinu úzkosti. Dítě může vyžadovat stejný příběh stále dokola. Při častém opakování tak nepříjemné situace a strašidla ztrácí své schopnosti strašit a vzbuzovat úzkost. Šťastné zakončení příběhu v dítěti vyvolává naději, že i jeho problémy lze vyřešit. Prostřednictvím pohádky se dítěti otvírá svět plný emocí a dítě se tak stává citlivější ke zlu, nespravedlnosti a bolesti (Molická, 2007).

3.4.3 Charakteristika terapeutické pohádky

Společným znakem všech terapeutických pohádek je hlavní hrdina, který řeší složitou životní situaci. Jeho obtížnou situaci mu pomáhají řešit vedlejší pohádkové postavy a také příznivý vývoj událostí. Hlavní hrdina se zde setkává se zlem, které se určitými postupy snaží překonávat. Díky novým schopnostem a změně v chování také překonává úzkost, kterou v něm zlo vyvolávalo.

Aby terapeutická pohádka působila co nejlépe, mají hrdinové knih podobné charakteristické rysy jako posluchači. Zkušenosti pohádkového hrdiny se tak k dítěti dostanou snáze a to se s nimi lépe zvnitřní.

V terapeutických pohádkách také dochází ke spojení podnětů vyvolávajících úzkost s pozitivními podněty. Podněty, které dříve vyvolávaly úzkost, ztrácí na intenzitě a dítě přenáší spojování nepříjemných podnětů s příjemnými pocity do skutečných životních situací.

Terapeutické pohádky jsou podle Molické (Molická, 2007) tvořeny čtyřmi stálými prvky. Hlavní téma, hlavní hrdina, další pohádkové postavy a pozadí vyprávění.

Hlavní téma – hrdina pohádky je vystaven silné emoční situaci, na kterou reaguje

strachem až úzkostí. Ve vyprávění jsou popsány jeho pocity. V pohádkách se může odehrávat různé situace jako odloučení od matky, posměch, tma, neznámo, ztráta kontroly nad vlastním tělem, smrt nebo vážné onemocnění.

Hlavní hrdina – hlavním hrdinou bývá dítě nebo i zvířátko, které prožívá obtížné situace. S pomocí dalších pohádkových postav, které problém racionalizují, učí hrdinu novým vzorcům chování a usměrňují jeho aktivitu, všechny problémy vyřeší. Hlavní hrdina získává nové vědomosti, díky kterým si poradí v emočně tíživých situacích, které dříve vzbuzovaly jen strach.

Další pohádkové postavy – pomáhají pojmenovat úzkost, učí nové postupy, jak se vyrovnat s nepříjemnou situací. Hrdinovi ukazují, jak pozitivně vnímat problémy, a jak k jejich řešení přistupovat aktivně. Tyto postavy podněcují a podporují hlavního hrdinu k tomu, aby o svých problémech mluvil.

Pozadí vyprávění – je vybráno tak, aby se příběh odehrával v místech, která jsou dítěti známá. Tato místa také vzbuzují příjemnou náladu plnou pohody.

4 Využití pohádky při práci s dětmi v mateřské škole

4.1 Výzkumné šetření

V praktické části jsem zjišťovala, jak učitelky využívají pohádku při práci s dětmi v mateřské škole. Stanovila jsem si tuto výzkumnou otázku: Jaké je využití pohádky v prostředí mateřské školy? Ke sběru informací jsem použila dotazník vlastní konstrukce. Pro lepší přehlednost jsem výsledky upravila do grafické podoby. V závěru praktické části se budu zabývat možnostmi využití pohádky k řešení problémů, a jejího vlivu na rozvoj dítěte v prostředí mateřské školy. Součástí práce je také vlastní pohádka, ve které jsou použity prvky terapeutické pohádky. Pohádka se zaměřuje na překonání úzkosti způsobené odloučením od matky. Ukazuje, že vstup do nového prostředí (mateřské školy) může být pro dítě stresující. Pomocí aktivního přístupu a víry ve vlastní schopnosti, se hlavní hrdina se situací vyrovná a úzkost ustupuje.

4.1.1 Metody výzkumu

Pro výzkum jsem zvolila metodu dotazníku. Otázky jsem stanovila tak, abych zjistila, jakým způsobem je v současnosti využívána pohádka při běžném chodu v mateřské škole. Dotazníky jsem rozesílala učitelkám mateřských škol v papírové a elektronické formě. Výzkumný soubor tvořilo 30 respondentů. Dotazník obsahoval 10 uzavřených a 2 otevřené otázky, u některých otázek byla možnost označit více možností. Některé otázky zůstaly nezodpovězeny. Dotazník byl zcela anonymní.

4.1.2 Soubor respondentů

Ve své práci se zabývám možnostmi využití pohádky. Protože pohádka neodmyslitelně patří k dětskému věku, a to zvláště v období od 4 do 6 let věku dítěte, rozhodla jsem se zjistit, jak pracují s pohádkou učitelé v mateřské škole, kde mohou na děti tohoto věku významně působit. K vyplnění dotazníku byly požádány učitelky mateřských škol bez ohledu na věk, délku praxe nebo místo působení. Cílem bylo především zjistit, jak učitelky přistupují k pohádce, a jak ji využívají při své práci.

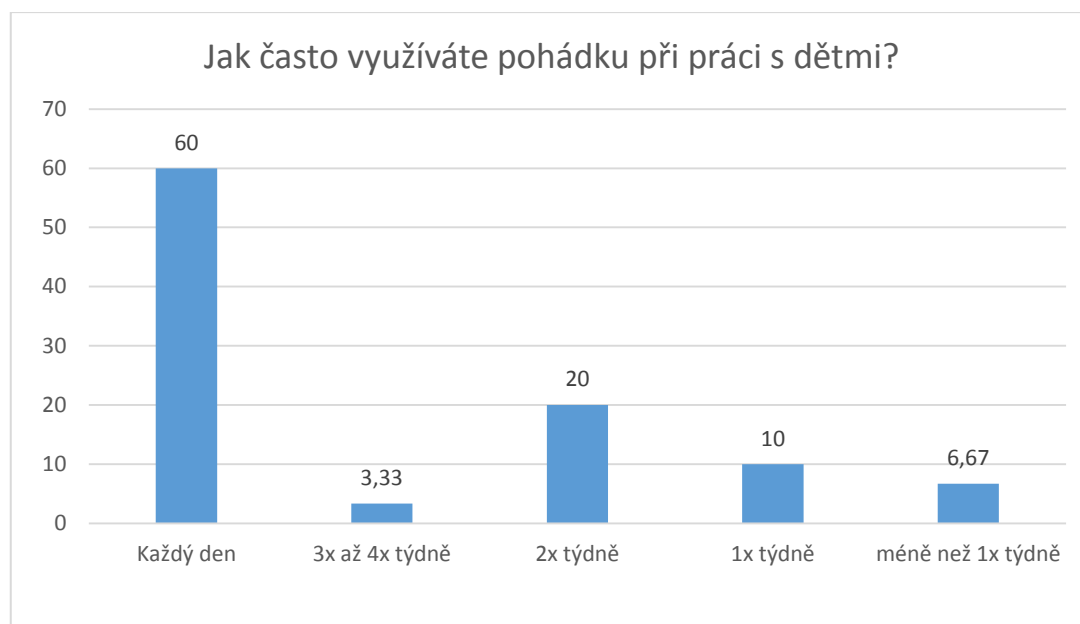
4.1.3 Interpretace dat

Dotazník zodpovědělo celkem 30 učitelek mateřských škol z různých krajů České republiky. Otázky byly sestaveny tak, aby zmapovaly způsob práce s pohádkou v mateřské škole a zjistili informovanost učitelů ohledně terapeutické pohádky. Zajímavé informace jsem získala i z otevřených otázek, kde se učitelky rozepsaly o

svých zkušenostech s pohádkou. Jejich odpovědi jsem shrnula v písemné formě. Získaná data se snažím interpretovat a shrnout v závěru výzkumu. Jednotlivé otázky jsem doplnila grafy.

Otázka č. 1 zjišťovala, jak často učitelky při práci s dětmi využívají pohádku.

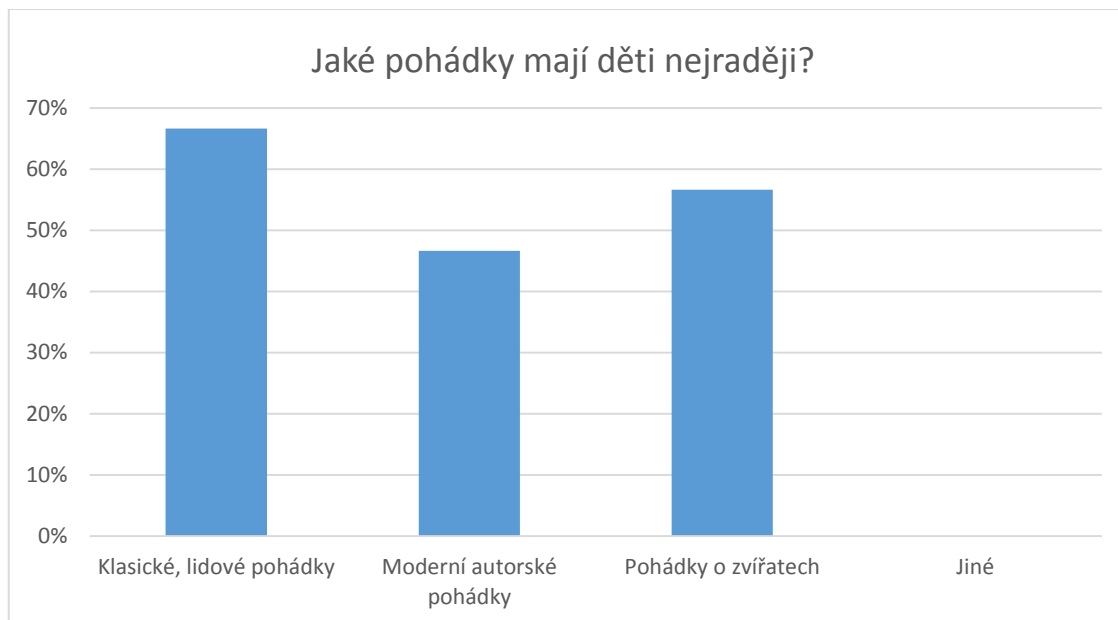
Graf č. 1: četnost využívání pohádky (k otázce č. 1)

Nejvíce učitelek využívá při své práci pohádku každý den 18 (60%), téměř každý den tj. 3x až 4x týdně pracuje s pohádkou 1 učitelka (3,33%). 2x týdně sáhne po pohádce 6 učitelek (20%), 1x týdně 3 učitelky (10%) a méně než jedenkrát týdně 2 učitelky (6,67%).

Otázka č. 2 měla za úkol zjistit, jaké pohádky jsou u dětí nejoblíbenější. Zde měly respondentky možnost zatrhnout více odpovědí.

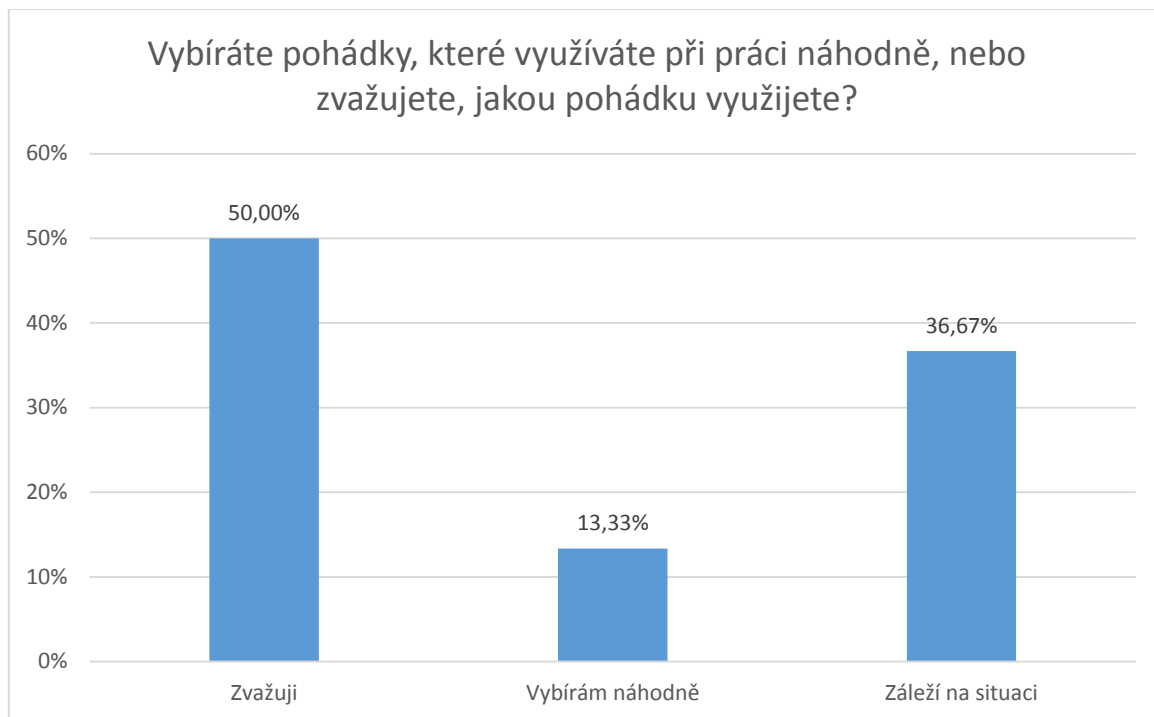
Graf č. 2: Jaké pohádky mají děti nejraději (k otázce č. 2)

U této otázky mohly učitelky označit více možností. Z uvedených odpovědí by se dalo říci, že děti mají rády všechny pohádky. Několik učitelek také do dotazníku připsalo, že děti vítají všechny pohádky bez rozdílu. Učitelky vnímají jako nejoblíbenější klasické, lidové pohádky 20 (66,67%), následují pohádky o zvířatech 17 (56,67%) a moderní autorské pohádky 14 (46,67%).

Otázka č. 3 zjišťuje, zda učitelky vybírají pohádky, které dětem předčítají náhodně, nebo zda zvažují, jaké pohádky k práci využít.

Graf č. 3: Výběr pohádek (k otázce č. 3)

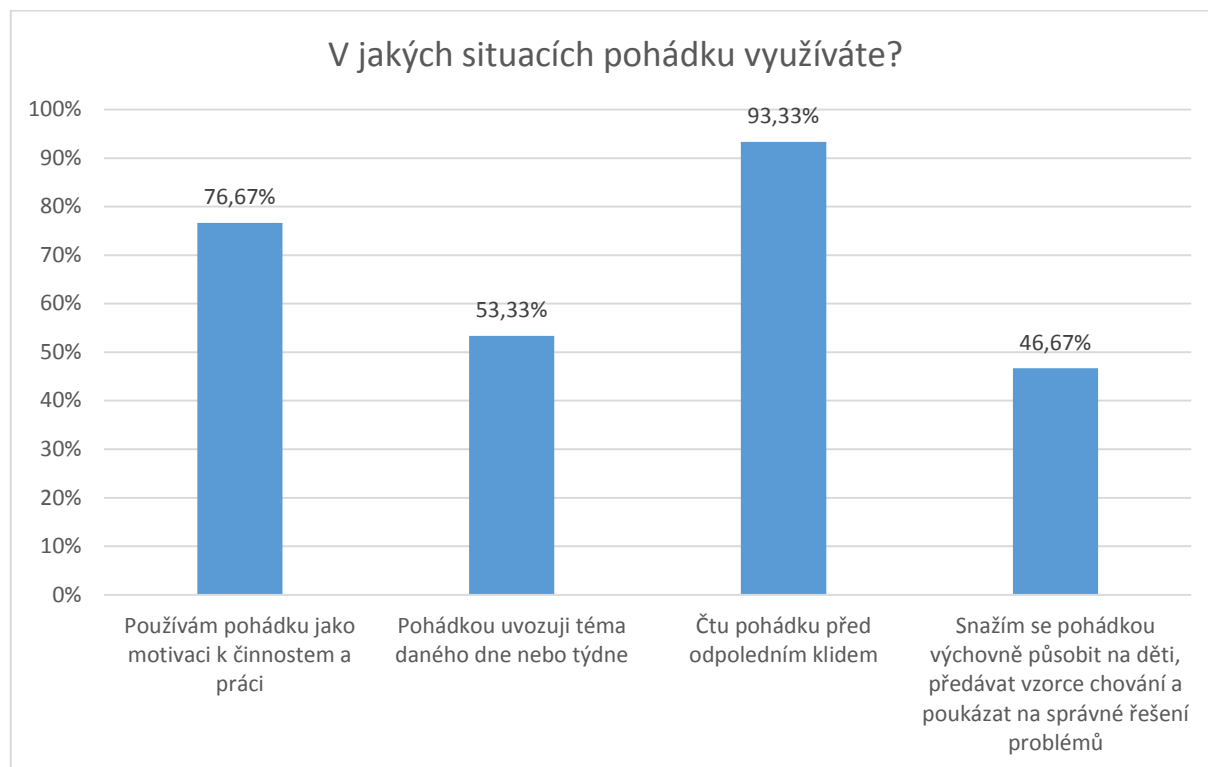
Výběr pohádky vždy zvažuje 15 respondentek (50%). 11 respondentek zvažuje, jakou použije pohádku jen v některých případech a výběr vhodné pohádky zvažuje podle situace 11 (36,67%) respondentek. Náhodně vybírají pohádku 4 respondentky (13,33%).

Otázka č. 4 měla zjistit, podle čeho učitelky vybírají pohádky, jestliže jejich výběr zvažují.

Na tuto otázku odpovědělo 18 respondentek. V odpovědích se nejčastěji různou formou objevovala odpověď, že vybírají příběhy a pohádky tak, aby se tematicky shodovaly s programem a týdenním plánem ve školce. Správně zvoleným příběhem doplňují motivaci k řízeným činnostem a reagují na aktuální situace v mateřské škole. Ve čtyřech odpovědích učitelky zmínily, že zvažují i vhodnost pohádky, kterou čtou dětem před spaním. V těchto případech čtou dětem jejich oblíbené pohádky. Tři dotazované zmínily, že vybírají pohádky i podle věku dětí, pro které je pohádka určena. V dalších pěti odpovědích byla pro výběr pohádky zmíněna i preference dětí.

Otázka č.5 má za úkol zjistit, při kterých příležitostech učitelky nejvíce využívají pohádku. Potenciál pohádky je velký a dá se tak využít k mnoha příležitostem. Dotazované měly možnost zaškrtnout více odpovědí.

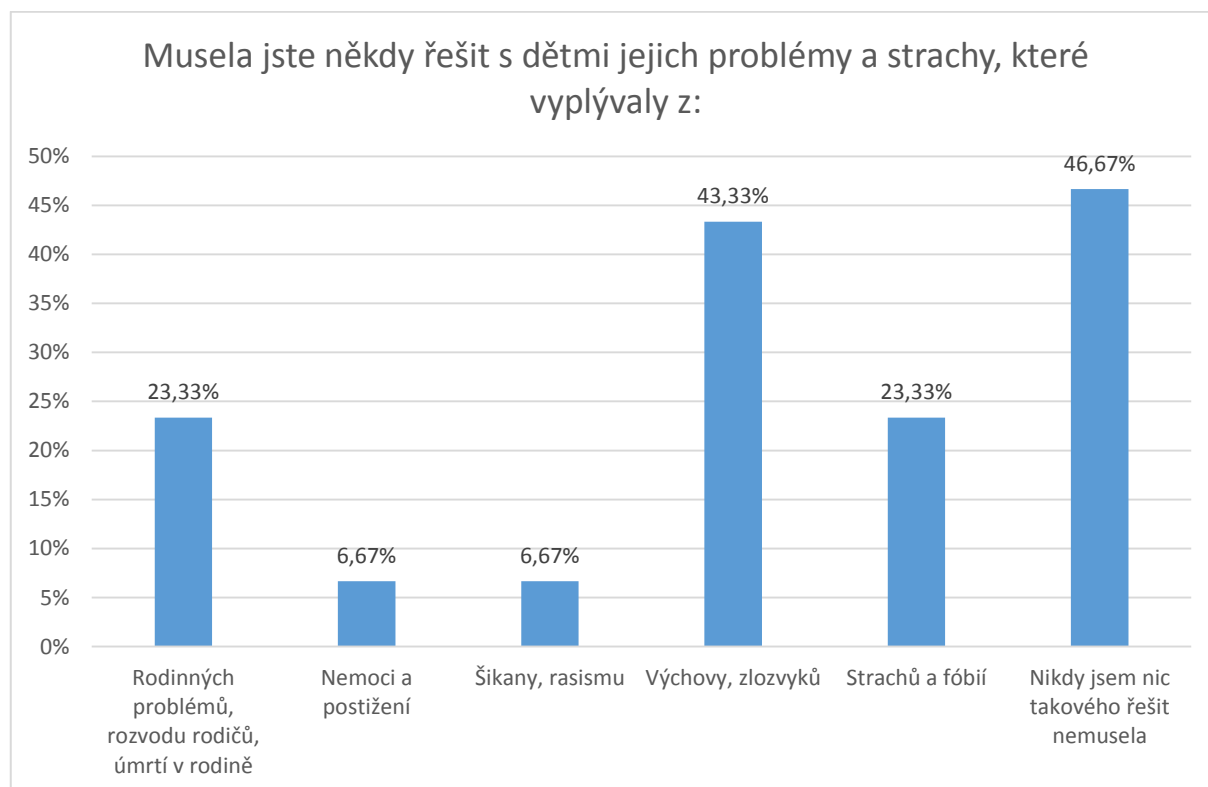
Graf č. 4: V jakých situacích pohádku využíváte (k otázce č. 5)

Z grafu vyplývá, že nejčastěji učitelky dětem čtou pohádky při odpoledním odpočinku. Tradičně dětem před spaním čte 28 (93,33%) respondentek. Pohádku využívá k motivaci k činnostem a práci 23 (76,67%) učitelek. 16 (53,33%) respondentek označilo, že pomocí pohádky přibližují dětem celý denní nebo týdenní tematický blok. Téměř polovina dotazovaných, tedy 14 (46,67%) respondentek si uvědomuje výchovný potenciál pohádek a snaží se pohádkou výchovně působit, předávat vzorce chování a poukazovat na správné řešení problémů.

Otázka č. 6 se zabývá problémy, se kterými se děti mohou potýkat. Záměrem bylo zjistit, jestli mají učitelky zkušenosti s řešením různých problémů a strachů, a zda mají vůbec možnost tyto problémy odhalit. Učitelky měly opět možnost zaškrtnout více odpovědí.

Graf č. 5: Dětské problémy a strachy (k otázce č. 6)

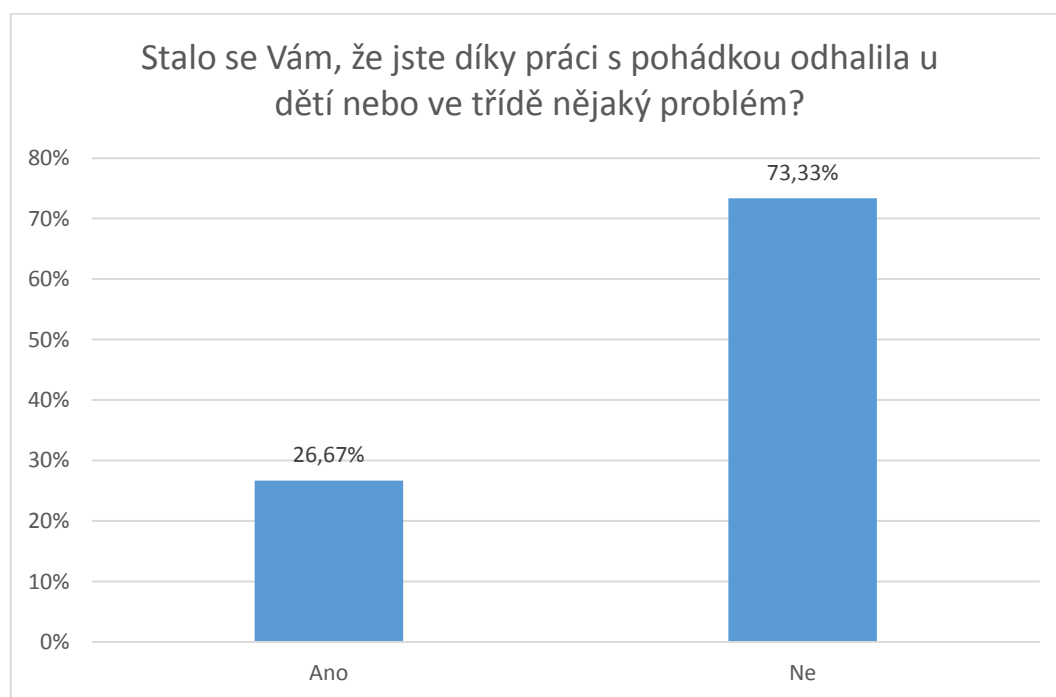
Žádné problémy dosud nemuselo řešit 14 (46,67%) respondentek. Z výsledků ale vyplývá, že některé učitelky se již setkaly s více druhy problémů. Více než polovina učitelek při své práci řešila různé problémy, se kterými se děti vyrovnávaly. Výchovné problémy a zlovyky musí řešit 13 (43,33%) dotazovaných. S problémy vyplývajícími z různých rodinných situací, rozvodu rodičů nebo úmrtí v rodině se setkala 7 (23,33%) dotazovaných. Stejně tak 7 (23,33%) učitelek se u dětí setkalo se strachem a fobiemi. 2 (6,67%) učitelky se potýkaly se šikanou nebo rasismem a 2 (6,67%) učitelky s problémy spojenými s nemocí nebo postižením.

Otázka č. 7 navazovala na otázku č. 6, zda musely učitelky ve školkách řešit různé problémy. Respondentky měly vypsát, jak v takových situacích postupují, jak takové problémy řeší, a zda si myslí, že je řeší efektivně.

Na otázku odpovědělo 19 respondentek. Ve třech případech dotazované odpověděly, že tyto situace řeší ve spolupráci s rodiči. V mnoha případech v odpovědích uvedly, že řeší právě výchovné působení na děti. Tyto situace řeší často promluvením s dětmi a vyslechnutím. Nějakou formu rozhovoru uvedlo ve svých odpovědích 7 respondentek. Dalších 6 respondentek uvedlo, že jim v řešení problémů pomáhá pohádka. Nejčastěji odpovídaly, že se snaží vybrat příběh, ve kterém řeší podobnou situaci, jakou právě řeší ve školce, a snaží se z ní poučit a najít v ní řešení. Dvě učitelky uvedly, že používají dramatizaci a prožijí s dětmi příběh skrze prostředníka, loutku.

Otázkou č. 8 jsem chtěla zjistit, zda učitelky využívají pohádky jako pomůcky k odhalení různých problémů u jednotlivých dětí nebo i v rámci celé třídy.

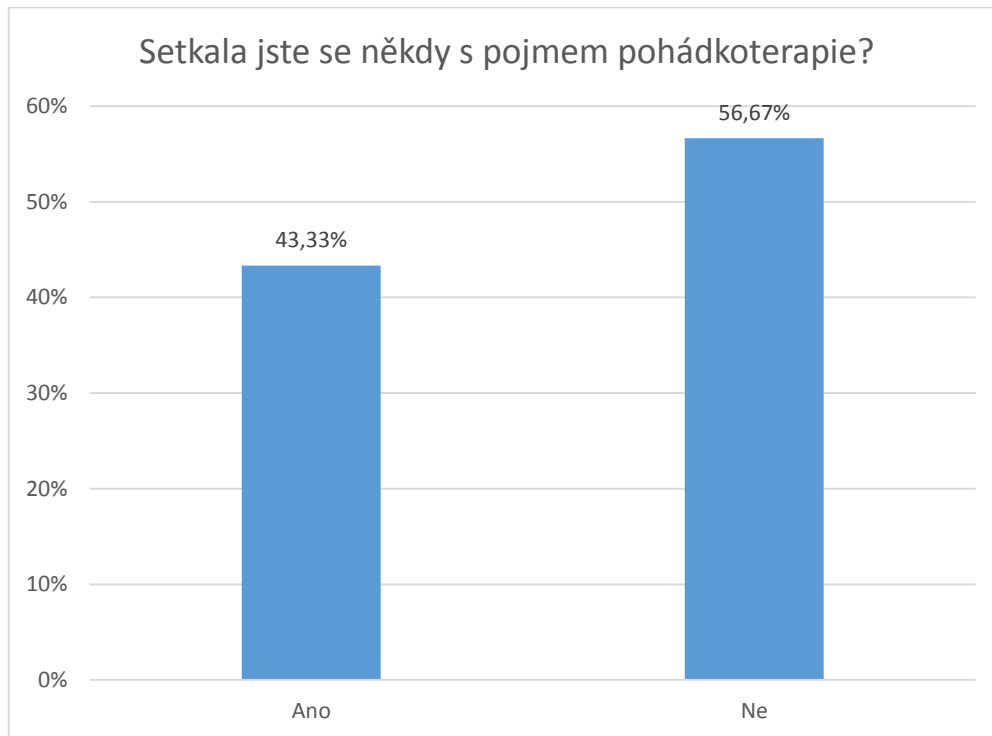
Graf č. 6: Odhalení problémů pomocí pohádky (k otázce č. 8)

Na otázku, zda se učitelkám podařilo díky pohádce odhalit nějaké dětské problémy nebo těžkosti odpovědělo 22 (73,33%) učitelek záporně. 8 (26,67%) učitelek již má zkušenosti s pohádkou jako prostředkem k odhalování a řešení problémů a odpověděly, že díky pohádce zaznamenaly u dětí nebo ve třídě nějaké problémy.

Otázka číslo 9 měla za úkol zjistit, zda se učitelky již setkaly přímo s pojmem pohádkoterapie.

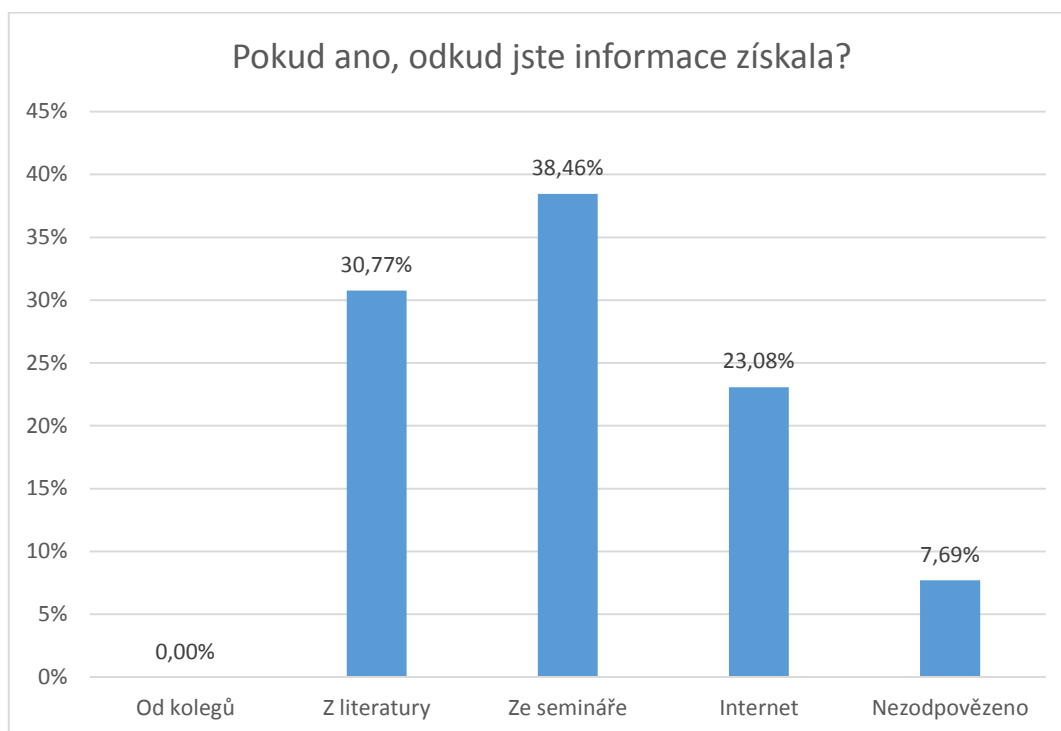
Graf č. 7: Setkala jste se někdy s pojmem pohádkoterapie? (k otázce č. 9)

Z grafu vyplývá, že s pojmem pohádkoterapie se setkalo 13 (43,33%) dotazovaných. 17 (56,67%) učitelek pojem pohádkoterapie nezná.

Na otázku č. 10 odpovídaly pouze dotazované, které v předchozí otázce označily, že se již setkaly s pojmem pohádkoterapie. Tato otázka má zjistit, odkud učitelky informace získaly.

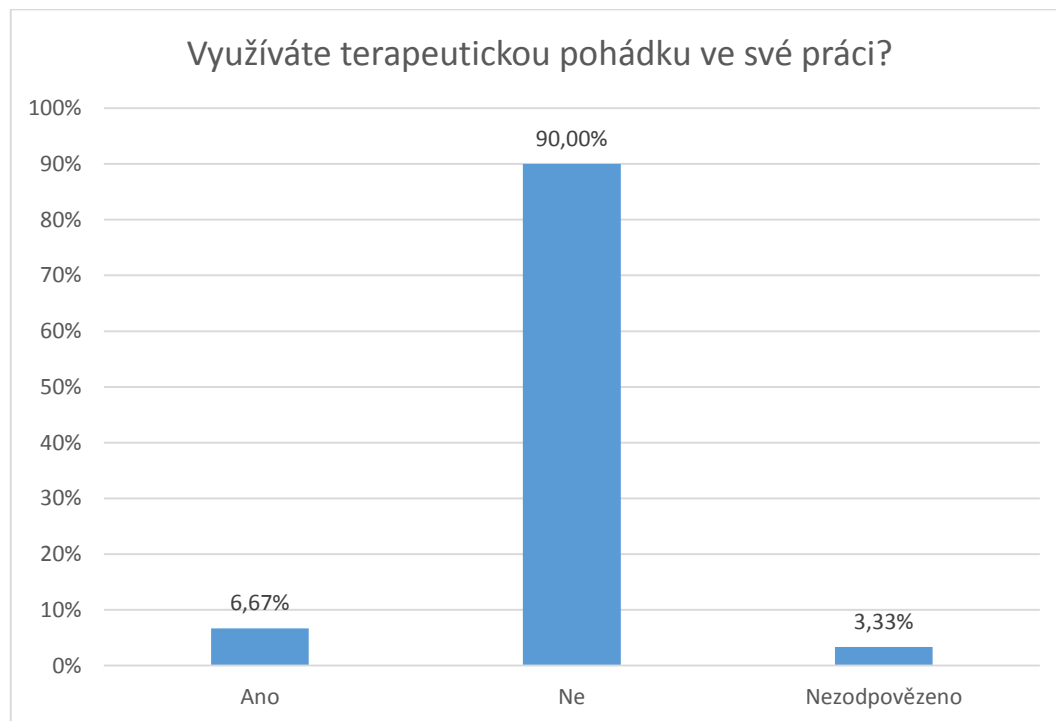
Graf č. 8: Odkud jste získali informace o pohádkoterapii (k otázce č. 10)

Ze třinácti dotazovaných, které v předchozí otázce odpověděly kladně, označilo 5 (38,46%) učitelek, že informace získaly na různých seminářích. 4 (30,77%) učitelky označily, že informaci čerpaly z literatury a 3 (23,08%) učitelky vyhledaly informace na internetu. Otázku nezodpověděla jedena dotazovaná.

Otázka č. 11 zjišťovala, zda již mají některé učitelky takové znalosti o terapeutické pohádce, aby ji mohly využít ve své práci.

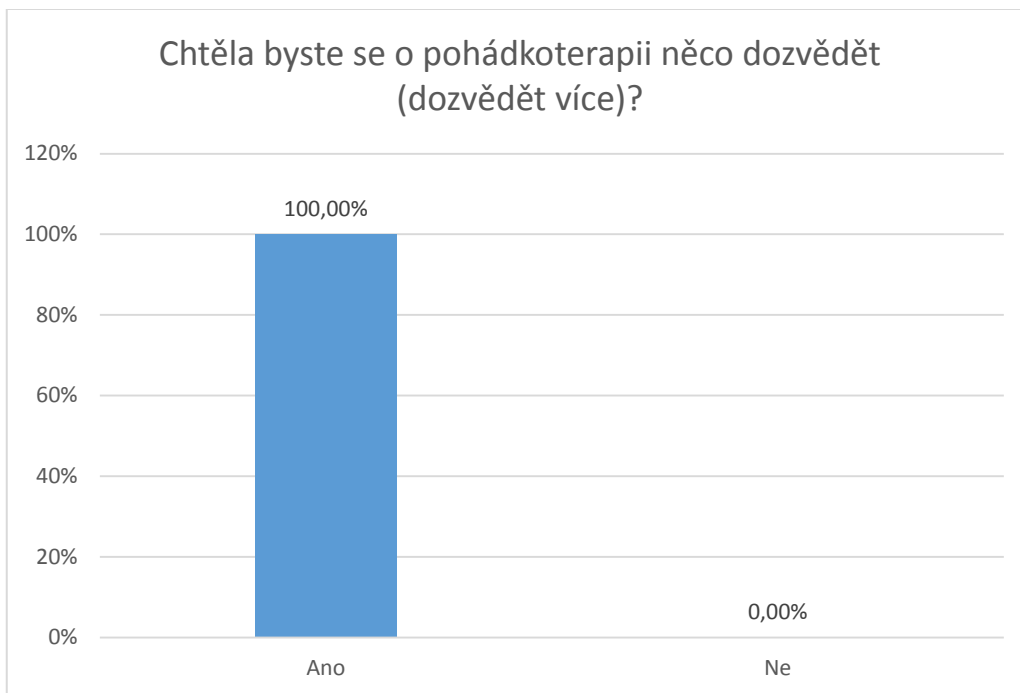
Graf č. 9: Využíváte terapeutickou pohádku ve své práci? (k otázce č. 11)

Terapeutickou pohádku při své práci využívají 2 (6,67%) dotazované. 27 (90,00%) učitelek terapeutickou pohádku nevyužívá. Jedna (3,33%) respondentka otázku nezodpověděla.

Poslední otázka č. 12 zjišťovala, zda by učitelky o pohádkoterapii chtěly získat více informací.

Graf č. 10: Informace o pohádkoterapii (k otázce č. 12)

Plných 30 (100%) dotazovaných uvedlo, že by o pohádkoterapii rády získaly více informací.

4.2 Vyhodnocení dotazníkového šetření

V první části dotazníku jsem se především pokoušela zmapovat podobu práce s pohádkou a pohádkovým příběhem, a odpovědět tak na otázku jaké je využití pohádky v prostředí mateřské školy. Předpokládala jsem, že pro velké množství učitelek je pohádka neodmyslitelnou součástí dne v mateřské škole. Z dotazníků vyplynulo, že 60% učitelek pracuje s pohádkou denně, a dalších 20% alespoň dvakrát týdně. Zjistila jsem také, že zájem dětí o pohádky všech námětů je vysoký. Učitelky také celkem často (až v 87% případů) zvažují, jaké pohádky dětem předčítají. Uvedly, že pohádku využívají v nejrůznějších situacích a v různých částech dne. Je tedy jasné, že si uvědomují její vliv a možnosti širšího využití.

Právě na možnosti dalšího využití pohádky v prostředí mateřské školy, zejména při řešení různých problémů, strachů nebo výchovných aspektů, se zaměřuji v následujících otázkách. Nejprve jsem zjišťovala, zda se učitelky v průběhu své praxe s některými problémy u dětí setkaly. Z dotazníků vyplynulo, že učitelky řeší nejčastěji problémy spojené s výchovou, dalších 23 % dotazovaných se ale již u dětí setkalo s projevy strachu, nebo mají zkušenosti s řešením situací spojených s problémy v rodině. Chtěla jsem poukázat na to, že v těchto případech by právě pohádka mohla být pro učitelky přínosem. Inspiraci pro řešení různých situací v mateřské škole můžeme hledat v terapeutické pohádce.

Na terapeutickou pohádku jsem se zaměřila v poslední části dotazníku. Zjišťovala jsem povědomí o pojmu pohádkoterapie, a překvapilo mne, že 43% dotazovaných se s tímto pojmem již setkalo. Z nich se 38% s terapií pohádkou setkaly na semináři, dále učitelky získávaly informace převážně z literatury, a na internetu. I přes to, že je pojem terapie pohádkou mezi učitelkami poměrně známý, 90% všech dotazovaných uvedlo, že terapeutickou pohádku při své práci nevyužívá. Tento fakt připisují tomu, že provádět terapii a k tomu ve skupině, je pro učitelky prakticky nemožné. Navíc některá témata jako problémy v rodině nebo silné fobie je často potřeba řešit individuálně a odborně. Dále ale existují témata jako je žádoucí chování ve skupině nebo strach z odloučení od matky, při jejichž řešení nám může být terapeutická pohádka inspirací. Celých 100% dotazovaných by se totiž o pohádkoterapii rády dozvěděly více.

4.3 Diskuse

V českém prostředí se můžeme setkat s výzkumy zabývajícími se problematikou dětského čtenářství. Jeden z rozsáhlejších výzkumů provedl Knihovnický institut Národní knihovny ČR v roce 2013, který zkoumal vztah dětí ke čtení. Celostátního průzkumu se zúčastnilo 1519 dětí ve věku 9 až 14 let. Z výsledků vyplývá, že pro 48% dětí je čtení považováno za zábavný způsob trávení volného času. Asi třetina dětí čte každý den, ale další třetina nepřečte ani jednu knihu za měsíc. Výzkum také ukázal vliv vzdělanosti rodičů na frekvenci četby dětí. Ukázal se také negativní vliv trávení volného času u počítače nebo televize na čtenářskou gramotnost u dětí mladšího školního věku. Průzkum Národní knihovny potvrzuje, že zvládnutí základních čtenářských dovedností je důležité pro budoucí rozvoj čtenářství (Prázová, 2014).

Výzkum „Celé Česko čte dětem“ provedený v roce 2011-2012 na katedře primární pedagogiky PdF UP v Olomouci zjišťoval, jak se rodiče u svého dítěte podílejí na vytváření pozitivního vztahu ke knize. Výzkum byl zaměřený na děti předškolního věku (5-6let), jejich rodiče a učitelé mateřských škol. V první části uváděly děti, kdo a jak často jim čte. Podle dětí čtou doma nejčastěji s maminkou (65,3%) 1-2x týdně (24,4%). V další části vypověděli rodiče, že běžně čtou svým dětem (98%) a když předčítají, tak nejčastěji asi 30 minut (54%). Poslední část zkoumala přístup ke knize a čtení v mateřské škole. 80% učitelů uvedlo, že inspiraci pro výběr literatury hledá v knihovně, s čímž koresponduje i zjištění, že 88% učitelů má k dispozici knihovnu přímo v budově školy. Dále se zkoumala doba, kterou učitelé ve školce tráví předčítáním a tím, jakou knihu právě dětem předčítají (Šmelová, 2013).

Vlivem předčítání na rozvoj předškolního dítěte se zabývají převážně zahraniční výzkumy. V roce 2012 uveřejnili vědci z The University of Melbourne výzkum s názvem „Reading to Young Children: A Head-Start in Life“, který se zabýval vlivem předčítání malým dětem na rozvoj jejich kognitivních dovedností. Výzkumu se zúčastnilo 4000 dětí ve věku 4 až 5 let. Výsledky ukázaly, že častější předčítání má pozitivní vliv na jejich čtenářské, ale i matematické dovednosti v pozdějším věku. Byla prokázána přímá souvislost mezi předčítáním malým dětem a jejich budoucími školními výsledky, bez ohledu na příjmy rodičů, úroveň vzdělání nebo kulturní zázemí (G. Kalb and J. C. van Ours, 2012).

Další výzkum týkající se četby dětem provedl tým vědců pod vedením Johna Huttona z lékařského centra při dětské nemocnici v Cincinnati. Jeho výzkumný vzorek tvořilo 19 dětí ve věku 3 až 5 let. Na základě dotazníků zjistil, jak často se dítěti předčítá. Děti pak byly podrobeny vyšetření pomocí magnetické rezonance, zatímco ve sluchátkách poslouchaly příběhy odpovídající jejich věku. Ukázalo se, že děti, které jsou na předčítání zvyklé, aktivují výrazněji specifické oblasti mozku, kde se rozvíjí sémantika, mluvená řeč a četba, velmi výrazně pak byla aktivována ta centra, kde vznikají mentální obrazy, tedy představování si právě prožívaného děje (Hutton, 2015).

5 Možnosti dalšího využití pohádky v prostředí mateřské školy

Proč je pohádka tak vynikajícím materiálem právě pro děti mateřské školy? Původní pohádka je pohádka vyprávěná, nikoliv čtená. Před vynálezem knihtisku se lidé sesedali a poslouchali příběhy nadaného vypravěče. Dnes si čteme své knihy, noviny, časopisy zcela anonymně a díky tomu odpadla pradávna potřeba sesednout se a vyprávět si. Mluvené slovo vládne právě tam, kde ještě nestačilo převzít nadvládu písmo. V našem prostředí je to právě u dětí v předčtenářském věku. (Čapek, 1971)

I když dítě v mateřské škole ještě neumí číst, je práce s knihou pro jeho vývoj velice důležitá. Jak již bylo zmíněno, pohádky a literární texty poskytují dítěti nenahraditelnou možnost rozvoje jeho řečových a jazykových schopností, prohlubují jeho komunikační schopnosti a v neposlední řadě předkládají dítěti vzorce chování, které mohou uplatnit v sociálních interakcích ve svém okolí. Děti získávají informace pomocí sdělení. Nemohou si je vyhledat a ověřit, a jsou tedy odkázány na to, co slyší. Poslouchání pohádek, příběhů a vyprávění je pro děti tedy přirozeným aktem. Vyprávěním nebo čtením můžeme na děti velice přirozeně působit a předávat jim informace. Z výzkumu vyplývá, že velká většina učitelek si jedinečnost pohádek a příběhů jako prostředek komunikace s dětmi uvědomují. Pohádka má v sobě velký potenciál, který se dá cíleně využít. Rozhovory nad pohádkou, vysvětlování chování jednotlivých hrdinů a hledání odpovědí na to, co nám pohádka sděluje, se stává běžnou součástí práce v mateřských školách. Učitelé si berou pohádku na pomoc většinou, aby na ni demonstrovali chování požadované v našem kulturním prostředí, a předávali dětem výchovné vzory, na které budou moci navazovat v dalším životě. Nezpochybnitelný je také vliv pohádky na rozvoj představivosti a kreativního myšlení. Pohádka však může být nápomocna i v dalších situacích. Učitelky odpovídaly, že se již někdy v průběhu své kariéry u dětí setkaly s různými strachy, rodinnými problémy nebo nemocemi, se kterými se děti musely potýkat. I v těchto případech může být pohádka výtečným pomocníkem a průvodcem pro děti, které potřebují pomocnou ruku a radu.

5.1 Jaké pohádky vybírat pro všestranný rozvoj dítěte

Učitelky v dotazníku odpovídaly na otázku, jaké situace a problémy ve svých třídách nebo s jednotlivými dětmi musely řešit. Více než polovina (53,33%) učitelek uvedla, že se za dobu své praxe ve třídě setkala s různými problémy. Nejčastěji učitelky uváděly, že řešily výchovné problémy nebo zlozvyky svých svěřenců. I když se skoro polovina respondentů přímo s problémy vyplývajícími ze špatných návyků u dětí nesešla, můžeme říci, že se snad každý učitel při své práci snaží děti vychovávat a předkládat jim vhodné návyky, rozvíjet představivost a fantazii a podporovat kreativní myšlení. V dotaznících dále učitelky uváděly, že řešily problémy vycházející z různých strachů a fobií, z rodinných situací, z nemocí nebo postižení anebo šikany a rasismu. Ve všech těchto případech nám může pomoci pohádka.

5.1.1 Představivost a kreativní myšlení

Jedním z nejlepších prostředků pro rozvoj fantazie je pohádka. Aby dítěti mohl být pestrý fantazijní svět plně otevřen a jeho představivost se mohla rozvíjet, je potřeba dítěti nabídnout široký smyslový zážitek. Je potřeba zapojit všechny smysly. Čím více dítě vidí, slyší a cítí, tím má více reálných podnětů, pomocí kterých je představivost mnohem produktivnější a kreativnější. Na základě pouhého předčítání je pro dítě obtížné probudit fantazii a představy o čarovném lese nebo nádherném zámku. Olga Sidlovskaya vyjmenovává možnosti, jak zvýšit představivost a kreativitu. Rozhodla se s dětmi zrekapitulovat právě slyšený příběh pomocí kresby, to dětem pomohlo vžít se hlouběji do fantazijního světa a také si ho později pomocí obrázku vybavit. Další aktivitou bylo vytvoření pohádkové krajiny pomocí různých textilií rozličných struktur. Pomocí látek mohou děti vytvářet zelený les, rozkvetlou louku nebo protékající potůček. Při práci s látkou mohou děti také přiřazovat různé, menší kusy tkanin k jednotlivým postavám podle toho, jak se vztahují k charakteru postav. Jak se příběh a postavy vyvíjí, mohou děti přiřazovat další různě barevné a strukturované tkaniny. Další aktivita představuje vytvoření určitého sborníku vůní, abychom představivost podpořili pomocí čichu. Dětská zkušenost s pachy nebývá příliš velká, je tedy dobré shromáždit byliny, dřeviny, sušené ovoce, kůry se silnou a typickou vůní. Prvním úkolem při čtení bývá vybrat vůně, které mohou být spojeny s postavami nebo prostředím. Nemusí to být vždy jen jedna vůně, ale i celý komplex vůní. K tomu je určena velká nádoba, ve které se vůně mohou promíchat. Můžeme

s dětmi přemýšlet, jak to voní v perníkové chaloupce a nechat je rozhodnout, jaké vůně použít. Tím se děti učí přemýšlet nad důležitými detaily, jako jsou rysy a zvláštnosti postav, což je přínosné pro vývoj jejich fantazie a kreativity. Pro stejný účel jsou používány i různé zvuky. Opět je vytvořen soubor předmětů vydávajících různé zvuky od zvonků, bubnů a chrastítek, přes nádoby naplněné různými předměty až po různé předměty z domácnosti jako jsou igelitové sáčky, papírové pytlíky nebo gumičky. Práce probíhá podobně jako při využívání vůní. Při předčítání děti mohou napodobovat zvuky lesa a zvířat nebo například zámecké kuchyně. Děti mohou zavřít oči a přemýšlet, co představují soubory zvuků, a poté o svých představách vyprávět. S pomocí těchto různorodých aktivit se děti aktivně učí porozumět světu jakékoliv pohádky stejně jako jakémukoliv magickému světu obecně, prostřednictvím tvůrčího zážitku. Učí se vidět pohádkové postavy jasněji, mohou se s jejich pocity sžít na hlubší úrovni a seznamují se s bohatým a různorodým světem pohádek (Sidlovskaya, 2015).

5.1.2 Čtenářské dovednosti

Předčítání se považuje za jednu z neúčinnějších metod při rozvoji předčtenářských dovedností. Děti, které vidí učitele nebo rodiče předčítat z knihy, jsou pozitivně motivovány ke čtení. Často mají oblíbenou knihu, sledují spolu se čtenářem text, prohlížejí obrázky v knize a společné čtení je pro ně radostnou událostí. Společně můžeme rozmlouvat nad příběhem, snažit se příběh převyprávět nebo si hrát s jednotlivými slovy a rýmy, a tak rozvíjet celou škálu čtenářských dovedností, jejichž rozvoj je v předškolním období tak žádoucí (Mertin, 2010). Pohádky a příběhy jsou také úžasným prostředkem pro rozvoj fantazie. V knize „*Nedokončené pohádky*“ Zdeňka K. Slabého nám autor předkládá šestnáct hravých a vtipných příběhů bez konce. V druhé části knihy jsou ukázky rozuzlení příběhů od dětí, a také dokončení autora. Příběhy v knížce můžeme poupravit dle vlastních potřeb a s ohledem na věk dětí. Možnost vymýšlet pokračování příběhu je určitě náročná disciplína, ale pokud to zkusíme, můžeme u dětí probudit schopnost utřídit a sdělovat své myšlenky, a odvahu sdělit vlastní názor (Slabý, 2007).

5.1.3 Výchova a návyky

Pokud chceme do tematického programu v mateřské škole zařadit pravidla společenského chování, můžeme tak docílit formou dlouhodobějšího projektu. V tomto případě může být vhodným prostředkem kniha od Ivony Březinové,

„*Neotesánek*“. Kniha je skvělým průvodcem při osvojování základních společenských návyků. V devatenácti kapitolách sledujeme paralelu klasické pohádkové postavy Otesánka, hrubého sobeckého jedlíka s Neotesánkem, jehož problém tkví v nevhodném chování. Neotesánkův příběh se však vyvíjí opačně. Z hrubého, nevychovaného Neotesánka postupně roste správný, ohleduplný kluk. Knihu můžeme použít jako celek například do dlouhodobější projektové výuky nebo sáhnout po jednotlivých příbězích kdykoliv je k tomu vhodná příležitost. Začínáme číst od úvodní epizody (Jak to všechno začalo), abychom dětem vždy osvěžili pohádkovou souvislost v jednotlivém ponaučení. Příběhy nás učí, jak je důležité poprosit, poděkovat, nelhat nebo si mýt ruce (Březinová, 2012).

Vhodnou knihou může být také „*Jsem malý zlobílek a chodím do školky*“ od Jarmily Langerové. Jedná se o sbírku veselých básniček, kde je ponaučení podáváno veselou formou. Díky veršované formě se můžeme některé básně s dětmi učit nazpaměť a děti tak mohou rozvíjet i svou slovní zásobu a paměť (Pohádkoterapie, 2009).

5.1.4 Klasická pohádka jako nástroj rozvoje dítěte

Z dotazníků jasně vyplývá, že děti stále nejvíce přitahují klasické, lidové pohádky plné kouzel a nadpřirozených bytostí. Tyto pohádky jsou pro dětský věk nepostradatelné a je důležité stále číst dětem jejich oblíbené pohádky. Ve výběru těchto pohádek nemůže udělat učitel chybu, každá pohádka v sobě nese poselství a díky mnoha z nich můžeme dítě posunout ve vývoji o stupeň dál. Stačí si pouze rozmyslet, co dětem chceme sdělit. Klasická pohádka ve své neokleštěné formě může být průvodcem vývoje dítěte. „*Pohádky poskytují podněty, z nichž se zvolna utvářejí různé psychické vlastnosti, skládající se v charakterovou strukturu osobnosti. Pohádky podporují růst sociálního citění a také nabízejí celou škálu postav a činů, s nimiž se malé děti přirozené ztotožňují...*“ (Černoušek, 1990, s. 172). V pohádce o Jeníčkovi a Mařence se setkáváme se snahou sourozenců dostat se zpět k rodičům, kteří pro děti představují bezpečí a jistotu uspokojování jejich primárních potřeb. Dětem je však znemožněno vrátit se zpět domů, aniž by nejprve nemusely překonat nástrahy a změnit způsob přemýšlení. Jídlo a jeho konzumace představuje uspokojování orálních potřeb (nekontrolované pojídání perníčku), to je potřeba překonat, aby se děti na vývojovém stupni dostaly dál. Čarodějnice, představuje stejné zlo v podobě nežádoucího okamžitého uspokojování orálních potřeb (chce sníst obě děti). Děti musí k problému zaujmout aktivní postoj a vyřešit zapeklitou

situaci racionálně. Východisko je v chytrém a plánovitém jednání, kdy lstí dostanou čarodějnici do pece. Obohaceni o nové myšlení, schopnost řešit situace a odložit okamžitou žádost pro pozdější pohodu, se děti mohou vrátit domů. Na podobném principu jsou vystavěny další klasické pohádky. V pohádce o Sněhurce se setkáváme se znemožněním ztotožnit se s matkou a vidět v ní kladné vzory. Šťastný život nemůže nastat, dokud nejsou překonány překážky a zlo poraženo. To Sněhurka zvládne pouze, pokud vykročí do dospívání a má snahu aktivně se podílet na svém životě. I například pohádka O třech prasátkách ukazuje, jak je důležité odložit aktuální potřebu hrát si pro pozdější bezpečí. Jednání třetího prasátka ukazuje, že dokáže předvídat důsledky svého jednání, a odložit okamžitou slast. Dokáže jednat podle reality (Bettelheim, 2000).

Je důležité číst dětem pohádky v jejich původních, neokleštěných a „v zájmu dítěte“ neupravených formách. Některé jednoduché verze těchto klasických pohádek jsou ochuzeny o niterní duševní děje zobrazené na pohádkových postavách. Dítě se s nimi dokáže sžít, aniž by potřebovalo naše vysvětlování hrdinových pohnutek, zbavili bychom tak dítě obohacení o niterný obsah pohádky. Dítě si samo určí, jaká pohádka a kdy je pro něj vývojově důležitá tím, že ji bude stále vyžadovat. Neochudme dítě o možnost porozumění sobě samému skrze pohádku (Bettelheim, 2000).

5.2 Inspirace terapeutickou pohádkou při řešení problémů vyplývajících z úzkosti

5.2.1 Strachy a fobie

Učitelé se v mateřské škole setkávají s řešením různých dětských strachů a fobií. Děti se mohou potýkat s úzkostí vyplývající ze strachu ze tmy, nového prostředí v mateřské škole, odloučení od rodičů nebo všeobecně strachu z něčeho neznámého. I v těchto případech existuje vhodná literatura, kterou mohou učitelé použít. Při práci s terapeutickou pohádkou je vhodná kniha „*Příběhy, které léčí*“ od Marie Molické. Některé z příběhů jsou věnovány zmírnění úzkosti vyplývající ze strachu. Úzkost z odloučení od rodičů a vyrovnání se s novým prostředím v mateřské škole můžeme překonat pomocí příběhu o Mišulce. Příběh „*Tma a její přítel*“ pojednává o strachu ze tmy a nového hrozivého prostředí (Molická, 2007). Zajímavou knihou, kterou napsal Stefan Gemmel, je kniha o přátelství „*Žádný strach, zajíček*“. V knize se setkáváme s malým, ustrašeným zajíčkem, a na první pohled hrozivým drakem. Zajíček se však učí, že ne vše je na první pohled takové,

jak se zdá, a že nemusíme mít strach z něčeho, co neznáme (Pohádkoterapie, 2009). Strach ze samoty a odloučení je vyjádřen také v knížce „*Kuřátko a obilí*“ Františka Hrubína. Říkankový příběh o ztraceném kuřátku hledajícím cestu domů, ocení zejména nejmenší děti (Pohádkoterapie, 2009).

5.2.2 Rodina, sourozenecké vztahy, ztráta blízkého

Na konflikty v rodině reagují další příběhy z knihy Marie Molické (Molická, 2007). Můžeme využít příběhy o ztrátě blízkého člověka, nebo rozkolů v rodině. Tyto situace jsou ale většinou velice závažné a je dobré je řešit individuálně. Můžeme rodičům doporučit knihu nebo příběhy, které pomohou dítěti se s těžkou situací vyrovnat v kruhu jeho nejbližší rodiny. Pro práci s dětmi v mateřské škole bych vyzvedla knihu „*Broučci*“ Jana Karafiáta. V příbězích broučků se setkáváme s úmrtím, mezilidskými a sourozeneckými vztahy nebo i invaliditou. Pro děti je ale kniha dobře vstřebatelná a s příběhy se dokáží sžít (Karafiát, 1989).

5.2.3 Šikana, rasismus

V prostředí mateřské školy se můžeme setkat s určitou formou posmívání a nepřátelstvím mezi dětmi. Kniha „*O modrém kocourkovi*“ od Mariky Hellstrom-Kennedyové pojednává o kocourkovi, který má na rozdíl od ostatních koček neobvyklou barvu srsti. Kniha pojednává o tom, že můžeme být přátelé i přesto, že jsme každý jiný (Pohádkoterapie, 2009) V knize Marie Molické můžeme využít příběhy „*Veselý Pufík*“ nebo „*Lišáček mlsounek*“, ve kterých se hrdinové obávají posměchu kvůli svému chování (Molická, 2007).

5.3 Jak s příběhy pracovat

Při práci s příběhem nebo pohádkou v kolektivu musíme mít na paměti několik pravidel. Některá z nich (převážně při práci s pohádkou, ve které využíváme terapeutických prvků) popsala ve své knize Marie Molická. Předně si musíme stanovit, co chceme, aby si děti pomocí příběhu uvědomily, jaký problém chceme řešit. Sami musíme příběh dobře znát. Zajistíme vhodné podmínky, především klidnou a bezpečnou atmosféru. Poté následuje samotné čtení pohádky. Po přečtení s dětmi nad příběhem rozprávíme, snažíme se, aby děti zkusily příběh převyprávět vlastními slovy, tím si ověříme, zda příběhu porozuměly, navíc trénujeme paměť a vyjadřovací schopnosti. Nakonec dětem předložíme předem promyšlené otázky, které se vztahují k příběhu. Těmito otázkami se snažíme děti přimět k zamyšlení

a nalezení hlubšího významu v pohádce. Musíme si ale dávat pozor, abychom dětem otázkami nepodsouvali logické vysvětlení situací nebo jednání některých hrdinů (Molická, 2007). Také si myslím, že by naše postoje neměli opravovat názory, které si vytvořily děti.

5.4 Nároky na knihu

Jak vyplývá i z dotazníků učitelům mateřských škol, je práce s pohádkou a knihou neodmyslitelnou součástí dne v mateřské škole. Každá mateřská škola má zřízenou knihovnu, ve které dětem předkládá nejrůznější knihy, ať už se vzdělávacími tématy jako jsou různé encyklopedie, knížky pohádkové, plné obrázků, nebo knihy s říkadly. K těmto knihám by měly mít děti přístup, možnost se s nimi pravidelně setkávat, a v rámci probíraných témat bychom měli dětem nabídnout takové knihy, které tematicky doplní naši práci. Pro dítě představuje kniha první seznámení s kulturou, první si dítě všimne její výtvarné stránky, často si dítě knihu oblíbí právě díky poutavosti ilustrací, obálky a celkové grafické úpravě. Proto je vždy lepší nabízet dětem a předčítat jim texty z knih, než jen z okopírovaných papírů. Tím, jak knihu budeme prezentovat, jak z ní budeme čerpat a používat jako dobrou pomůcku při realizovaných projektech, můžeme dětem připravit knihu jako budoucího pomocníka, rádce, ale i společníka do pohody (Gebhartová, 2011).

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo především prozkoumat možnosti využití pohádky při práci s předškolními dětmi v mateřské škole. Pomocí dotazníkového šetření jsem zjistila, že práce s pohádkou je pro učitele běžnou činností, a pohádku využívají v nejrůznějších situacích. Protože pohádka neodmyslitelně patří k dětskému věku a důležitost předčítání vyzdvihují odborníci i učitelé, rozhodla jsem se prozkoumat možnosti jejího dalšího využití. Kromě jiného mne zaujala pohádka jako prostředek k řešení problémů. Jako jeden z prostředků k řešení dětské úzkosti se nabízí terapeutická pohádka. I když je tento pojem mezi učiteli poměrně známý, při své práci terapeutickou pohádku nevyužívají. To připisuji tomu, že provádět terapii v prostředí mateřské školy je pro učitele nemožné. I přes to mohou učitelé problémy spojené ať už s výchovou, nebo například s vyrovnáváním se s novým prostředím, řešit pomocí pohádky. Terapeutická pohádka nám v těchto případech může sloužit jako inspirace. V dotazníku učitelky označovaly problémy, které s dětmi při své práci řeší. Nejčastěji potřebují učitelky řešit problémy s výchovou a předkládáním vzorů chování, ale také s problémy v rodině nebo s různými strachy a úzkostmi. V praktické části jsem tedy vybírala pohádky, které by učitelům pomáhaly právě při řešení těchto problémů, a popsala jsem, jak s těmito pohádkami pracovat. Většinou se jedná o pohádky, kde hrdinové řeší podobné problémy jako děti, a ty se tedy s těmito hrdiny mohou snadno sžít. V těchto pohádkách se uplatňuje princip vzoru a jsou vybírány tak, aby měly obecnou platnost. Učitelé je tedy mohou využít se všemi dětmi kdykoliv během běžného dne v mateřské škole, nebo je mohou spojit s konkrétními denními nebo týdenními plány. Součástí praktické části je také vlastní pohádka, využívající prvky terapeutické pohádky, která má dítěti usnadnit vstup do mateřské školy, vyrovnávání se s novým prostředím a zvykáním si na nové kamarády.

Myslím si, že pohádka má stále mnoho co nabídnout. V minulosti si musela obhájit své místo v životě dětí, a i dnes se najdou tací, kteří se zamýšlejí nad její vhodností pro dětského posluchače. Důležitost a vhodnost pohádek byla popsána v teoretické části bakalářské práce. Pohádka patří dětem a má na ně nezpochybnitelný vliv, můžeme je tedy využívat v mnoha případech. Je jen důležité vybrat vhodné pohádky, a i ty klasické v jejich někdy hrůzostrašné formě, protože i přesto (a právě proto) mají pozitivní vliv na dětské nitro. Pohádka děti provází jejich životem, učí je, baví,

vychovává, a může i usnadnit těžké chvíle, které děti prožívají stejně intenzivně jako dospělí. Když dětem ukážeme, jak krásný a přínosný je příběh, možná budou chtít být krásnými příběhy provázeni celý život.

Seznam použité literatury

SIROVÁTKA, Oldřich (1998). *Česká pohádka a pověst v lidové tradici a dětské literatuře*. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky. ISBN 80-85010-06-2.

VÁGNEROVÁ, Marie a Lidmila VALENTOVÁ (1991). *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova. ISBN 80-7066-384-7.

ČEŇKOVÁ, Jana (2006). *Vývoj literatury pro mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 80-7367-095-X.

CHALOUPKA, Otakar (1982). *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vyd. Praha: Albatros.

STREIT, Jakob (1992). *Proč děti potřebují pohádky*. 1. vyd. Přeložil Milada Luňáčková. Praha: Baltazar. ISBN 80-900307-4-2.

MOLICKA, Maria (2007). *Příběhy, které léčí*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-203-4.

ČERNOUŠEK, Michal (1990). *Děti a svět pohádek*. 1. vyd. Praha: Albatros. ISBN 80-00-00060-1.

BENOVÁ, Marie: *K psychologii pohádky*. In: ČERVENKA, Jan (1960). *O pohádkách: sborník statí a článků*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy. Knižnice teorie dětské literatury.

ČERVENKA, Jan (1960). *O pohádkách: sborník statí a článků*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1960. Knižnice teorie dětské literatury.

BETTELHEIM, Bruno (2000). *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Překlad Lucie Lucká. Praha: Lidové noviny. Edice 21, sv. 14. ISBN 80-7106-290-1.

GRAY, Richard (2009). Fairy tales have ancient origin. In: *The Telegraph* [online]. London: Telegraph Media Group [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/science/science-news/6142964/Fairy-tales-have-ancient-origin.html>

GRENBY, MO. Fantasy and fairytale in children's literature. In: *The British Library* [online]. [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <http://www.bl.uk/romantics-and-victorians/articles/fantasy-and-fairytale-in-childrens-literature#authorBlock1>

SIDLOVSKAYA, Olga (2015). Fairy Tales Enhance Imagination and Creative Thinking. In: *Exchange* [online]. Redmond: Exchange Press [cit. 2016-04-24]. Dostupné z: <https://www.childcareexchange.com/catalog/product/fairy-tales-enhance-imagination-and-creative-thinking/5013550/>

ČAPEK, Karel (1971). *Marsyas, čili, Na okraj literatury: (1919-1931)*. 4. vyd., v ČS 1. Praha: Československý spisovatel. Dílo bratří Čapků.

MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ (2010). *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-627-8.

GEBHARTOVÁ, Vladimíra (2011). *Jak a co číst dětem v MŠ: komentovaný výběr literárních textů na základě RVP PV*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-854-8.

Pohádkoterapie [online]. Brno, 2009 [cit. 2016-04-24]. Dostupné z:
<http://www.bibliohelp.cz/knihy/pohadkoterapie>

BŘEZINOVÁ, Ivona (2012). *Neotesánek: základy společenského chování pro nejmenší*. 2. vyd. Ilustrace Olga Franzová. V Praze: Albatros. ISBN 978-80-00-03032-6.

SLABÝ, Zdeněk Karel (2007). *Nedokončené pohádky*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-186-0.

KARAFIÁT, Jan (2004). *Broučci: pro malé i velké děti*. 8. vyd. v Albatrosu. Ilustrace Jiří Trnka. Praha: Albatros. Klub mladých čtenářů (Albatros). ISBN 80-00-01373-8.

KALB, Guyonne a J. C. VAN OURS (2012). *Reading to young children: A head-start in life?* [online]. Melbourne [cit. 2016-05-01]. Dostupné z:

<http://www.education.vic.gov.au/Documents/about/research/readtoyoungchild.pdf>.

Melbourne Institute of Applied Economic and Social Research.

HUTTON, John S., Tzipi HOROWITZ-KRAUS, Alan L. MENDELSON, Tom DEWITT, Scott K. HOLLAND a Authorship Consortium C-MIND (2015). *Home Reading Environment and Brain Activation in Preschool Children Listening to Stories* [online]. Cincinnati [cit. 2016-05-01]. Dostupné z:

http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2015/08/05/peds.2015-0359?sso=1&sso_redirect_count=1&nfstatus=401&nftoken=00000000-0000-0000-0000-000000000000&nfstatusdescription=ERROR%3a+No+local+token

ŠMELOVÁ, Eva (2013). *Celé Česko čte dětem* [online]. Olomouc, [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: file:///C:/Users/Saabinka/Downloads/vyzkum_2011_2012_Doc_Smelova.pdf

PRÁZOVÁ, Irena (2014). Knihovnický institut Národní knihovny ČR. *Dětské čtení: Aktuální výzkumy dětského čtenářství* [online]. Praha [cit. 2016-05-01]. Dostupné z: <http://ikaros.cz/detske-cteni-aktualni-vyzkumy-detskeho-ctenarstvi>

PROPP, Vladimír Jakovlevič (1999). *Morfologie pohádky a jiné studie*. Jinočany: H&H, ISBN 80-86022-16-1.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Vlastní pohádka

Příloha č. 1: Dotazník

1. Jak často využíváte pohádku při práci s dětmi?

- Každý den
- 3x až 4x týdně
- 2x týdně
- 1x týdně

2. Jaké pohádky mají děti nejraději?

- Klasické
- Moderní
- O zvířatech
- Jiné
 - Jaké jiné? Rozepište:

.....

.....

.....

3. Vybíráte pohádky, které využíváte při práci, náhodně nebo zvažujete, jakou pohádku použijete?

- Zvažuji
- Vybírám náhodně
- Záleží na situaci

4. Pokud zvažujete, rozved'te, podle čeho pohádky vybíráte?

5. V jakých situacích pohádku využíváte? (můžete zaškrtnout i více odpovědí)

- Používám pohádku jako motivaci k činnostem a práci
- Pohádku uvozují téma daného dne nebo týdne
- Čtu pohádku před odpoledním klidem
- Snažím se pohádkou výchovně působit na děti, předávat vzorce chování a poukázat na správné řešení problémů
- Jiné

.....

.....

.....

6. Musela jste někdy řešit s dětmi jejich problémy a strachy, které vyplývaly z: (můžete zaškrtnout i více odpovědí)

- Rodinných problémů, rozvodu rodičů, úmrtí v rodině
- Nemoci a postižení
- Šikany, rasismu
- Výchovy, zlovyků
- Strachů a fobií
- Nikdy jsem nic takového řešit nemusela

7. Jak takovéto problémy řešíte? Myslíte, že je řešíte efektivně?

8. Stalo se Vám, že jste díky práci s pohádkou odhalila u dětí nebo ve třídě nějaký problém?

- Ano
- Ne

9. Setkala jste se s pojmem pohádkoterapie?

- Ano
- Ne

10. Pokud ano, odkud jste informace získala?

- Kolegyně
 - Literatura
 - Semináře
 - Jiné (uved'te jaké)
-
-

11. Využíváte terapeutickou pohádku ve své práci?

- Ano
- Ne

12. Chtěla byste se o pohádkoterapii něco dozvědět (dozvědět více)?

- Ano
- Ne

Příloha č. 2: Vlastní pohádka

Míša ve školce

Kousek za polem, ne daleko od řeky, v hlubokém lese, žije s mámou a tátou malý medvěd Míša. Malému Míšovi byli právě tři roky a maminka a tatínek uspořádali Míšovi krásnou oslavu narozenin. Sešli se všichni Míšovi známí. Přišla babička medvědice s dědou medvědem, teta medvědová se strejdou medvědí a jejich malá medvíďata, bratřenci a sestřenice malého Míši. Babička přinesla Míšovi krásný dort. Byl tři patra vysoký, nádherně ozdobený vším, co má Míša ze všeho nejraději. Byl plný medu, oříšků a lesních plodů. Celý medvědí brloh byl slavnostně vyzdobený a na stole byla spousta dobrého jídla. Všichni se dobře bavili. Děti si hrály a dospělí medvědi hodovali u stolu.

„Budeme podávat dort,“ zavolala Míšova babička.

Všechny děti se seběhly k dortu a babička každému naložila velký kus.

„Už se těšíš do školky?“ zeptala se babička malého Míši, když přišel s talířem na řadu.

„Do školky?“ otázal se nechápavě Míša babičky.

„Už jsou ti tři roky, Míšo, jsi velký kluk a velcí kluci v tvém věku začínají chodit do školky. Najdeš si tam spoustu nových kamarádů, uvidíš, že to bude velké dobrodružství,“ vysvětlila Míšovi babička.

Večer před usnutím se Míša neklidně převaloval v postýlce a myslel na to, co mu říkala babička. Nechce jít do školky, chce zůstat s maminkou a tatínkem doma. Pomáhat mamince v kuchyni a tatínkovi se sbíráním medu. Když maminka vešla do pokojíku, světil se jí Míša se svými obavami.

„Neboj, Míšo, do školky půjdeš za pár měsíců, všechno spolu probereme a uvidíš, že se nakonec budeš těšit,“ snažila se maminka Míšu uklidnit.

Pak přišel ten den, kdy měl Míša vyrazit do školky. Povídali si s maminkou a tatínkem, jaká tam bude legrace, kolik pozná nových kamarádů, že paní učitelka bude stejně tak milá a hodná jako maminka, jak si pochutná na obědě a nakonec ho vždy maminka vyzvedne a půjdou společně domů.

Ráno nachystala maminka Míšovi jeho oblíbené kalhoty a nové tričko, a vyrazili do školky. V šatně se Míša přezul do bačkůrek a loučil se s maminkou.

„Nechce se mi tam, mami. Raději bych šel s tebou domů.“

„Já ale nejdu domů, Míšo, jdu do práce jako tatínek. Musíš do školky, doma nikdo nebude, uvidíš, že to tu bude fajn.“

Maminka dala Míšovi pusu, vešla do třídy za paní učitelkou srnkou a malého Míšu jí předala.

Celý den se Míša cítil nesvůj, paní učitelka byla milá, jídlo dobré, ale Míšovi se stejně stýskalo. Ostatní děti si hrály, ale Míša se styděl a raději se držel stranou. Když byly zrovna venku na zahradě, přiběhla k Míšovi myška.

„Ahoj, já jsem Agáta, kdo jsi ty?“

„Míša.“

„Pojď si s námi hrát, představím tě ostatním.“

Tak šli Míša s Agátou k ostatním. Agáta Míšovi představila všechny ostatní. Sovu Hedviku, která byla moc chytrá, znala všechny dětské knížky. Když chtěl někdo ve školce pohádku, sova Hedvika mu vždy podala tu správnou. Pak tam byl jelínek Jura s krásnými, silnými parohy. Když dostaly děti ve školce chuť na kaštany nebo žaludy, stačilo požádat Juru, a ten svými silnými parohy setřásl jakoukoliv dobrotu ze stromu. Poslední v partě byl netopýr Ignác. Ten se uměl velice dobře pohybovat v lese, našel každé zajímavé místo a každou dobrou skrýš.

Míša ještě nikdy neviděl tolik zajímavých dětí. Vždy byl jen s medvíďaty a dospělými medvědy a nevěděl, jak si s ostatními hrát. A tak byl Míša dál spíše zamlklý a nesmělý. Když se večer ukládal ke spánku, svěřil se se vším mamince. Vyprávěl jí, jak jsou ostatní jiní a výjimeční, a že on je tak obyčejný. Trápilo ho, že nemá žádné parohy, ani křídla, a nezná všechny pohádky.

„Chtěl bych být jako ostatní, maminko,“ řekl Míša.

„Ale Míšo, nemůžeme přece být všichni stejní, proto ti přijdou ostatní tak výjimeční. Jen proto, že každý umíme něco jiného, jsme pro ty ostatní zajímaví. Zamysli se, kdybychom všichni uměli ty samé věci, už bychom tak výjimeční nebyli, byli bychom zase všichni stejní.“

„Nojo, ale já nic neumím,“ bědoval Míša.

„Zkusíme společně něco vymyslet,“ řekla maminka. „Tatínek mi vždycky říká, jak umíš najít nejlepší med v celém lese.“

Míšovi se rozzářily oči. Byla to pravda, vždy vycítí dobrý med, když jdou s tatínkem do lesa, vycítí ho skoro stejně rychle jako tatínek. Ostatním dětem určitě musí med také chutnat. Hned zítra to musí vyzkoušet, říkal si v duchu, a tu noc se mu moc hezky usínalo.

Druhý den se hned přidal k ostatním dětem, předvedl jim, jaký má dobrý čenich a jak jím umí větřit. Za chvíli našel moc dobrý med a všem dětem dal ochutnat. Od té doby byl ve školce znám jak Míša, který umí najít nejlepší med.